

På spaning efter en bra pianobok

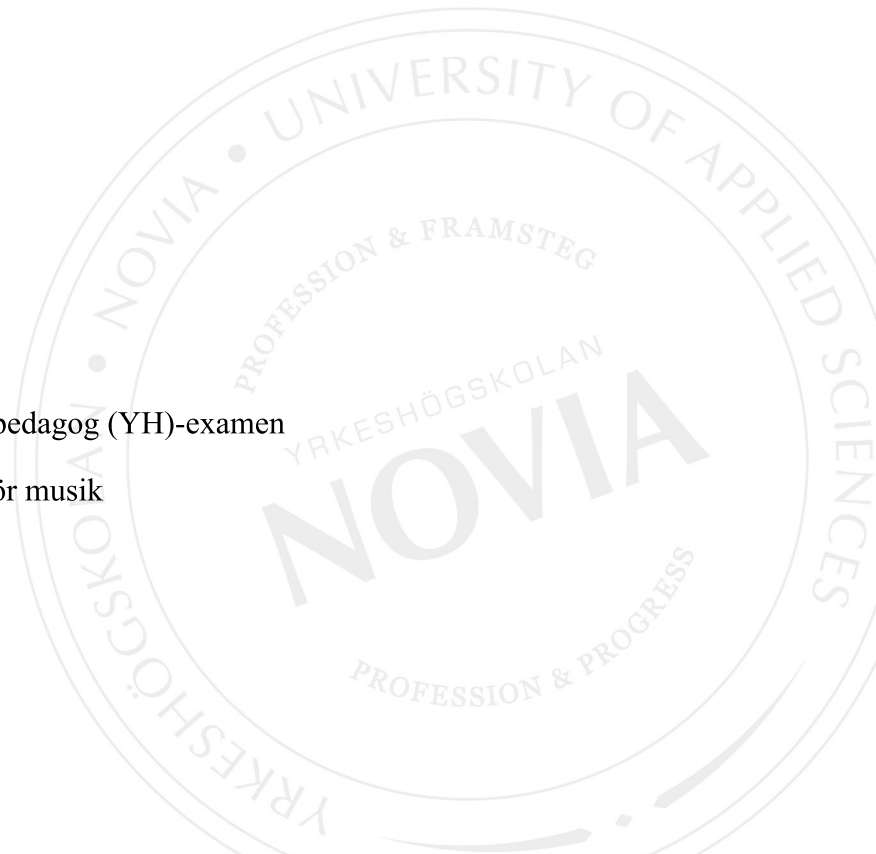
En analys av tre nybörjarböcker med fokus på notläsning

Heidi Lång

Examensarbete för musikpedagog (YH)-examen

Utbildningsprogrammet för musik

Jakobstad 2021

EXAMENSARBETE

Författare: Heidi Lång

Utbildning och ort: Yrkehögskolan Novia, Jakobstad

Inriktning: Musikpedagog (YH)

Handledare: Patrick Lax

Titel: På spaning efter en bra pianobok - En analys av tre nybörjarböcker med fokus på notläsning

Datum: 14.4.2021

Sidantal: 49

Bilagor: 0

Abstrakt

Notläsning är ofta en stor del av undervisning i piano. I detta arbete analyserade jag tre olika pianoböcker med syfte att hitta en välgrundad pianobok som presenterar notläsningen på ett omfattande och pedagogiskt sätt.

I notläsning ingår bland annat tonhöjd, rytmangivelser, ackordbeteckningar, tonarter och olika musikaliska uttryck. Det finns olika metoder för att lära en nybörjarelev alla dessa aspekter av notläsningen, och de har alla sina för- och nackdelar. Arbetet tog avstamp i en genomgång av dessa olika metoder.

Därefter jämfördes de tre pianoböckerna, Michael Aaron "Pianoskola", Bastien "Bit för bit" och "Pianoboken.nu", med avseende på bland annat användning av notläsningsmetod, presentation av rytm och beskrivning av ackord.

Sammanfattningsvis konstaterades att böckerna har såväl likheter som olikheter. Alla är på ungefär samma nivå, och tar upp ungefär samma saker. De använder sig dock av olika notläsningsmetoder och ger olika mycket information om nya notläsningskoncept.

Språk: svenska

Nyckelord: notläsning, pianobok, pianoundervisning, konceptuellt lärande

OPINNÄYTETYÖ

Tekijä: Heidi Lång

Koulutus ja paikkakunta: Yrkeshögskolan Novia, Pietarsaari

Suuntautumisvaihtoehto: Musiikkipedagogi (AMK)

Ohjaaja: Patrick Lax

Nimike: Hyvän pianokirjan löytäminen - Analyysi kolmesta aloittelijakirjasta, joissa keskitytään nuottien lukemiseen

Päivämäärä: 14.4.2021

Sivumäärä: 49

Liitteet 0

Tiivistelmä

Nuottien lukemisella on iso ja tärkeä osa piano-opetuksessa. Tässä teoksessa analysoin kolmea erilaista pianokirjaa tavoitteena löytää opetusmateriaalia, joka esittelee nuottien lukemista kattavasti ja opettavasti.

Nuotinluku koostuu sävelkorkeudesta, rytmeistä, sointumerkinnöistä, sävellajeista ja musiikin agogiikasta. On olemassa erilaisia menetelmiä opettaa aloittelijalle kaikki nämä musiikin lukemisen näkökohdat ja kaikilla on hyvät ja huonot puolensa. Työ perustui näiden eri menetelmien tarkasteluun ja vertailuun.

Kolmessa pianokirjassa, Michael Aaronin ”Pianoskola”, Bastien ”Bit för bit” ja ”Pianoboken.nu”, verrattiin muun muassa nuottien lukumenetelmän käyttöä, rytmin esittämistä ja sointujen kuvaamista.

Yhteenvetona todettiin, että kirjoilla on sekä yhtäläisyyksiä että eroja. Kaikki ovat suunnilleen samalla tasolla ja käsittelevät suunnilleen samoja asioita. Niissä käytetään kuitenkin erilaisia nuottienlukumenetelmiä ja tarjoavat erilaisia tietoja uusista nuottienlukumetodeista.

Kieli: ruotsi

Avainsanat: nuotinluku, pianokirja, piano opetus, käsitteellinen oppiminen

BACHELOR'S THESIS

Author: Heidi Lång

Degree Programme: Novia university of applied sciences, Pietarsaari

Specialisation: Music pedagogy (Bachelor's Studies)

Supervisor: Patrick Lax

Title: Finding a good piano book - Analysis of three beginner books with regards to sight-reading

Date: 14.4.2021

Number of pages: 49

Appendices: 0

Abstract

Sight-reading is often a large part of teaching piano. In this thesis I analyzed three piano books with the purpose of finding a well-grounded piano book that presents sight-reading in a comprehensive and pedagogical manner.

Sight-reading consists of pitch, rhythm, chords, key signatures, and musical expressions. There are different ways of teaching a beginner student all these aspects of sight-reading, and they all have their pros and cons. This work began with a comparison between these different methods.

Then I compared three different piano books, Michael Aaron "Pianoskola", Bastien "Bit för bit" and "Pianoboken.nu", with regards to sight-reading method, presentation of rhythm, and descriptions of chords.

In conclusion I found that the books have aspects where they concur and differ. All of the books are about the same level, and deal with roughly the same things. However, they use very different sight-reading methods, and give different amounts of information regarding new sight-reading concepts.

Language: Swedish

Key words: sight-reading, piano book, piano teaching, conceptual learning

Innehållsförteckning

1 Inledning	1
2 Syfte och frågeställning	2
3 Teoretisk bakgrund	3
3.1 Notläsningens historia och uppbyggnad	3
3.2 Notläsning inom olika genrer	5
3.3 Konceptuellt lärande	7
3.4 En bra notläsare	9
3.4 Tre notläsningsmetoder	10
3.4.1 Mitten-C-metoden.	11
3.4.2 Multi-key-metoden	11
3.4.3 Intervallmetoden	12
3.5 Rytm	13
3.6 Förtecken, tonarter och ackord	15
3.7 En bra pianobok	16
4 Metod och material	19
5 Analys	21
5.1 Michael Aaron ”Pianoskola”	21
5.2 Bastien ”Bit för bit”	27
5.3 ”Pianoboken.nu”	34
5.4 Resultat	39
5.4.1 Noternas namn och plats	40
5.4.2 Noternas längd	40
5.4.3 Noternas relation till varandra	41
5.4.4 Utöver noterna	42
6 Sammanfattning	44
6.1 Metoddiskussion	44
6.2 Resultatdiskussion	44
6.3 Förslag för fortsatt undersökning	46
7 Källförteckning	48

Förteckning över figurer

Figur 1: Utveckling av notsystemet över tid, s. 4.

Figur 2: Ackordbeteckningar ovanför ett notsystem, s. 6.

Figur 3: Enkel ackordanalys skriven för hand, s. 7.

Figur 4: Korsförtecken, b-förtecken och återställningstecken, s. 15.

Figur 5: Klaviaturen samt dess motsvarande toner i notskrift, s. 22.

Figur 6: Exempel på en ruta med rytmmonster, s. 24.

Figur 7: Höjda toner utmärkta på både klaviaturen och i notskrift, s. 26.

Figur 8: Förteckning över intervall, s. 28.

Figur 9: Illustration av linjer och mellanrum med hjälp av apor, s. 30.

Figur 10: Not- och pausvärden, samt hur de räknas, s. 30.

Figur 11: Exempel på ruta med övningsinstruktioner, s. 31.

Figur 12: Tonerna i F-dur på klaviaturen och i notskrift, s. 33.

Figur 13: Några toner i klaviaturen, samt deras motsvarighet i notskrift, s. 35.

Figur 14: Exempel på inforuta, s. 36.

Figur 15: Stycke med enbart melodi och ackordbeteckningar, samt noterade ackord och kompmall, s. 38.

1 Inledning

Om man går in i en musikaffär eller söker efter nybörjarnoter på nätet hittar man ofta en mängd olika pianoböcker¹. De finns i alla möjliga varianter, i olika svårighetsgrad, från olika länder, med varierande mängd bilder och fina extramaterial. Några är skrivna av kända pedagoger eller musiker. Andra utlovar de bästa och snabbaste resultaten. Det finns serier av pianoböcker som erbjuder omfattande undervisning inom alla områden som kan tänkas behövas för en blivande pianist. Några är etablerade och används av generation efter generation. Andra förblir oupptäckta pärlor i en uppsjö av pianolitteratur.

Gemensamt för, troligen, de allra flesta av dessa böcker är att de presenterar något slags system för att lära sig känna igen notskrift och överföra den till musik på pianot. Noter används för att bevara musik, så att den kan reproduceras, och för många pianister är notläsning en stor del av vardagen. I pianoböckerna försöker man vanligen presentera notläsningen på ett så pedagogiskt och omfattande sätt som möjligt, för att ge nybörjareleven en bra grund. Det finns olika sätt att göra det här på, och olika pianoböcker innehåller olika metoder för att få eleven att förstå saker som noternas namn, tonhöjd, rytm, ackord, tonarter och musikaliska uttryck. Olika pianoboksförfattare prioriterar olika när det gäller vilka aspekter av notläsningen som presenteras och i vilken ordning.

I detta arbete kommer jag att analysera tre olika pianoböcker: Michael Aaron - ”Pianoskola Del ett”, Bastien ”Bit för bit - Piano Del 1” och ”Pianoboken.nu”. Jag kommer att titta på om de följer något visst system för att presentera noterna, hur de förklarar rytm samt hur de går igenom skalor och ackord.

¹ Ibland används också begrepp såsom pianoskola eller pianohäfte för att beskriva läromedel för pianoundervisning. I detta arbete väljer jag att använda ordet pianobok.

2 Syfte och frågeställning

När jag jobbar som pianolärare använder jag ofta pianoböcker med mina nybörjarelever. Pianoboken kan tillföra struktur till undervisningen, då den vanligen innehåller en omfattande plan för vad eleven borde lära sig. Styckena i boken är ofta utformade så att de ökar i svårighetsgrad, och de representerar ofta varierande stilar och genrer, vilket underlättar materialsökandet för min del. Böckerna innehåller också ofta förklaringar och pedagogiska bilder för att göra innehållet så lätt som möjligt att ta till sig.

Jag upplever att också eleverna uppskattar att använda pianoböcker. Att ha ”spelat ut” en bok, eller att bara få bläddra till nästa sida, kan tillföra en konkret känsla av att ha lärt sig något och uppnått ett mål. Fina bilder och stycken som verkar intressanta fungerar som en inspiration. Om eleven redan har en pianobok, som t.ex. en förälder eller ett syskon har använt tidigare, vill de ofta återanvända den. Det är också vanligt att föräldrarna ber mig tipsa om en bok att köpa. Det finns ofta en förväntan om att undervisningen ska utgå ifrån en bok. Just därför är det kanske extra viktigt att välja pianobok med omsorg.

De flesta pianoböcker lägger stor tyngdpunkt vid notläsning. Detta med all rätt, eftersom notläsningen ofta är en central del, speciellt inom klassiskt pianospel. Det är också vanligt att elever har svårt med notläsningen, och just bristande notläsningsförmåga är en vanlig orsak till att elever slutar och ger upp sina pianostudier. Det är därför viktigt att motivera eleven när det gäller notläsning, och det kan en pianobok hjälpa till med.

Syftet med detta arbete är att hitta en välgrundad pianobok som presenterar notläsningen på ett omfattande och pedagogiskt sätt. Jag gör detta genom att analysera tre pianoböcker och jag söker framför allt svar på följande frågor:

- Hur presenteras notläsningen i dessa tre pianoböcker?
- Vilka aspekter av notläsning har pianoboks författarna prioriterat i sina respektive böcker?
- Vilken av böckerna ger den bästa grunden för en god notläsningsförmåga?

Min förhoppning är att detta arbete ska kunna fungera som ett stöd för pianolärare i valet av pianobok.

3 Teoretisk bakgrund

För att kunna göra en välgrundad analys av hur notläsningen presenteras i olika pianoböcker använder jag mig av tidigare kunskap och teorier inom ämnet. I detta kapitel går jag igenom hur notskriften har uppkommit och utvecklats. Dessutom lyfter jag upp olika pedagogers syn på lärande, särskilt med avseende på notläsning, och olika metoder för att presentera notläsning.

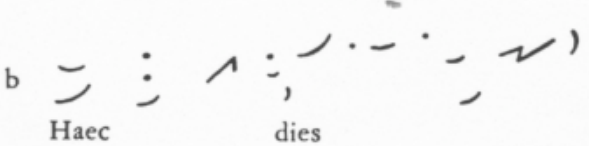
3.1 Notläsningens historia och uppbyggnad

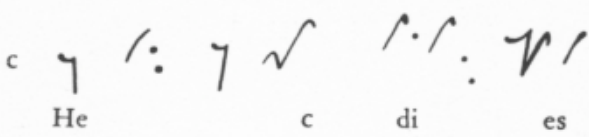
Notering av musik handlar i grund och botten om att bevara musik. Den nutida elektroniska inspelningen har inte funnits under särskilt lång tid, så för att tidigare kunna bevara musik har man tvingats notera den på andra sätt (Stadsbiblioteket i Göteborg, 2017). Faktum är att notskriften är helt grundläggande för hela den västerländska musikkulturen. Det är den som gör att vi kan känna till hur musik från flera hundra år tillbaka (troligtvis) har låtit, och som gör att vi fortsättningsvis kan återskapa den (Sjölund, 2012, s. 11).

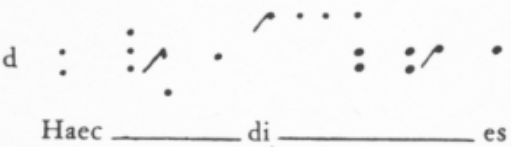
På 800-talet började man använda tecken på olika höjd för att beskriva hur melodin ändrade i tonhöjd (Tirovolas, 2013, s. 17-18). Dessa tecken, som liknade snirkliga ornament snarare än noter, löpte parallellt under texten till psalmer (vilket framförallt var den typ av musik som noterades) och kunde signalera olika stämningar eller riktning i musiken. De hade dock ingen bestämd tonhöjd och de angav inte rytm. Noteringen användes främst som ett hjälpmedel för att framföra sånger som man redan kunde, och alltså inte för att instudera ny musik (Stadsbiblioteket i Göteborg, 2017).

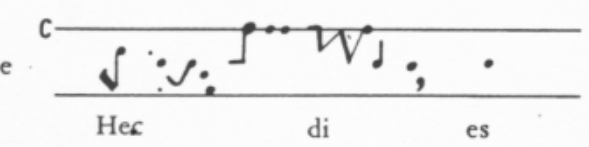
På 1000-talet tillkom horisontella linjer, omkring vilka man placerade punkter som angav specifika tonhöjder beroende på placering. Det var dock först på 1400- och 1500-talen, i och med den nya tryckkonstens möjligheter att enkelt kopiera och sprida noter, som notsystemet som vi känner det idag snabbt utvecklades (Tirovolas, 2013, s. 17-18). Det var framför allt klostren och kyrkorna som stod för notationens framväxt (Stadsbiblioteket i Göteborg, 2017).

a
Haec di es
(S:t Gallen, Cod. 359) 800-talet

b
Haec dies
(Chartres, Cod. 47) omkr. 1000

c
He c di es
(London, British Museum, Egerton, Cod. 857) omkr. 1100

d
Haec di es
(Paris, Bibliothèque National, lat. 776) 1000-talet

e
Haec di es
(Rom, Biblioteca Apostolica Vaticana, lat. 5319) 1100-talet

f
Haec dies

g
Haec di - - - - - es

Figur 1: Utveckling av notsystemet över tid (Berggrén, o.d.).

Detta notsystem, som vi ännu använder oss av idag, består av fem horisontella linjer som skapar ett system med klav, taktstreck, noter och pauser. Förenklat kan man säga att tonhöjd noteras på y-axeln (genom att högre tonhöjd noteras högre upp på systemet, och vice versa), medan tonlängd noteras på x-axeln (Tirovolas, 2013, s. 17-18).

Spelapiano.org beskriver notläsning enligt följande: ”En notskrift förmedlar *vilka* toner du ska spela och *när* (med vilket tempo) och dessutom *hur* (svagt, starkt etc.). Det grundläggande är att veta vilka toner som ska spelas och i vilket tempo. Essensen av vad en notskrift berättar för oss är alltså *position* och *tempo* för en uppsättning toner.” (Spelapiano.org, o.d. a).

Att samtidigt ta in all denna information kräver ganska mycket av notläsaren. Man behöver lära sig att skilja på den delen av noten som anger tonhöjd, och den som anger rytm (Uszler et al., 1991, s. 57). Anna K. Tirovolas jämför i sin forskningssammanställning notläsning med textläsning. Text består av en rad av ord som läses horisontellt, med undantag för bokstäver såsom d eller q, som kräver ett visst vertikalt tänk. När det gäller notläsning behöver man läsa såväl horisontellt som vertikalt. Noter förekommer på olika höjd inom notsystemet (melodier). Det kan också förekomma flera noter samtidigt, men på olika höjd i notsystemet (ackord) (Tirovolas, 2013, s. 9-10).

När man spelar piano brukar notskriften bestå av både g-klav (också kallad diskantnotrad) och f-klav (basnotrad), och dessa läses och spelas samtidigt. G-klav spelas i regel med höger hand, och f-klav med vänster hand. Noterna förekommer på olika höjd i systemet beroende på om man noterar i g- eller f-klav, så man behöver alltså lära sig att läsa båda dessa klaver för att kunna spela obehindrat (Spelapiano.org, o.d. b).

Utöver själva noterna förekommer också instruktioner för musikalisk expression, t.ex. tempo- eller dynamikbeteckningar. Dessa är placerade på olika ställen i eller kring notsystemet.

För att läsa noter behöver man med andra ord kunna läsa såväl horisontellt som vertikalt (Tirovolas, 2013, s. 9-10).

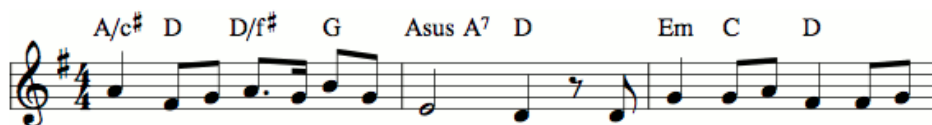
3.2 Notläsning inom olika genrer

Synen på notläsning skiljer sig mellan utövare av olika musikgenrer. Inom olika musiktraditioner och sammanhang värderar man notläsningsförmåga olika högt. Den traditionella notskriften som beskrevs i föregående kapitel är, som Lilliestam (citerad i Pär

Eriksson och Magnus Hanssons examensarbete ”Att spela efter noter - Fyra musiker och instrumentpedagogers förhållningssätt till notanvändning”) beskriver en akademisk kulturtradition som främst återfinns inom de ”akademiskt vedertagna musikgenrerna” (Eriksson & Hansson, 2009, s. 8).

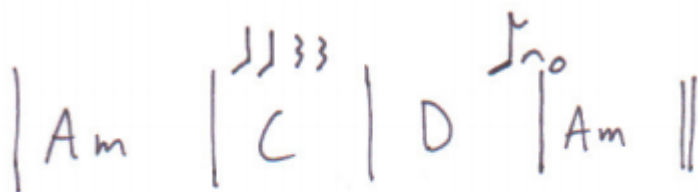
Historisk sett har förmågan att läsa noter varit något som endast bildade människor i de högre samhällsklasserna haft tillgång till, vilket har bidragit till att den notbaserade musiken ännu idag ofta anses ha högre status än den gehörsbaserade. Man delar ibland in musik i ”finkultur” och ”populärkultur”, d.v.s. konstmusik (klassisk musik) och populärmusik. Idag är dessa två musiktraditioner inte fullt så segregerade men det finns ändå skillnader i hur man pratar om notläsning inom de olika genrerna (Sjölund, 2012, s. 10).

Inom den klassiska musiken strävar man vanligtvis efter att spela noterna precis som de är skrivna. ”Om man gör förändringar av det som är utskrivet gör man en bearbetning - eller spelar fel” (Sjölund, 2012, s. 10). Inom musik med fler improvisationselement ser man noterad musik som ett arbetsdokument snarare än exakta regler för hur musiken ska återskapas. Det är vanligt att man skriver ut musikens harmonik i form av en ackordanalys och att noteringen är i form av en s.k. ”lead sheet” som består av den mest grundläggande informationen, såsom melodi, ackord, viktiga rytmslag och eventuell text (Büller, 2018, s. 5). Man skriver vanligen ackordbeteckningarna ovanför notsystemet, och ackordet spelas samtidigt som noten under (Musikipedia, o.d. a).

Figur 2: Ackordbeteckningar ovanför ett notsystem (Musikipedia, o.d. a).

Notskriften kan förenklas ytterligare, och kan bestå av i princip enbart musikens ackordanalys med taktstreck mellan. Här används inga noter med bestämd tonhöjd. Det kan dock förekomma noter utan tonhöjd för att markera viktiga rytmslag i musiken. För att kunna återskapa musik med hjälp av den här typen av notering krävs ofta att man dels har lyssnat på en tidigare inspelning, samt att man känner till olika stilars rytmik och typiska komfigurer (Abrahamson, 2008, s. 12).

Figur 3: Enkel ackordanalys skriven för hand (Abrahamson, 2008, s. 12).

3.3 Konceptuellt lärande

Det första steget till att lära sig att läsa noter är att få ett namn på de olika delarna i notsystemet, såsom noter, linjer och pauser, samt att bli medveten om att noterna kan ligga på olika höjd (Uszler et al., 1991, s. 56). Det är viktigt att lära sig detta grundligt eftersom en god notläsningsförmåga också senare baserar sig på kännedom om notsystemet. Om eleven känner till betydelsen bakom symbolerna, och har dem grundande i minnet, kan hen lättare läsa också nya, svårare noter (Hardy, 1998). Faktum är att studier visar att det som främst avgör notläsningsförmågan är hur mycket man övat på notläsningen som barn. Trots att kognitiva färdigheter, såsom arbets- och korttidsminne används i notläsningen har man upptäckt att detta inte påverkar notläsningsförmågan i särskilt hög grad. Inte heller hur mycket man övat på notläsningen efter 15 års ålder påverkar särskilt mycket (Kopiez & Lee, 2008, s. 56). Man kan dra slutsatsen att det lönar sig att jobba på notläsningen tidigt.

Att lära sig läsa noter är något annat än att lära sig spela. Även om notläsningen resulterar i en motorisk aktivitet så handlar det i grund och botten om s.k. konceptuellt lärande, d.v.s. begreppsförståelse (Uszler et al., 1991, s. 56). Det här innebär att eleven behöver känna till de olika delarna i notsystemet för att kunna läsa noter. Detta skiljer sig något från s.k. ”verbal information learning”, som enbart handlar om att lära sig namn eller definition på olika saker. Konceptuell kunskap handlar om att veta vad saker betyder i sin kontext. Att t.ex. kunna namnge en fjärdedelsnot är inte samma sak som att förstå hur fjärdedelsnoten förhåller sig till andra noter i en takt (Uszler et al., 1991, s. 57-58).

Enligt Uszler et al (1991) finns det fyra faser för att lära sig ett koncept.

1. Det första, *initiala fasen* går ut på att eleven får en konkret upplevelse, t.ex. ljud eller en fysisk känsla. Det kan handla om att läraren demonstrerar något, eller får eleven att utföra något. Om eleven t.ex. ska lära sig om fjärdedelar kanske läraren och eleven tillsammans klappar en rytm bestående av fjärdedelsnoter. Eleven får en upplevelse av vad fjärdedelar innebär (Uszler et al., 1991, s. 58-59). Ju flera upplevelser eleven får av ett koncept, desto snabbare och säkrare kommer eleven att lära sig konceptet. Detta gäller alla för elever i alla åldrar, men framför allt barn behöver konkreta upplevelser för att ta till sig nya koncept (Uszler et al., 1991, s. 56).

2. Den andra fasen är den *konceptuella fasen*, och det är här eleven får ett namn eller en definition för det man upplevde i den initiala fasen. T.ex. är det här man förklarar att den rytm man klappade tidigare var just fjärdedelar. Det är viktigt att ordningen ser ut just på detta sätt, d.v.s. att upplevelsen kommer före definitionen. Det är dessutom viktigt att förklaringen är på elevens nivå. Det är lätt att som lärare, med stor kunskap i ämnet, utveckla för mycket och förklara sådant som eleven ännu inte behöver veta. Dock behöver definitionen alltid vara sann, inte bara i den kontext man befinner sig i. T.ex. kan det vara lätt att säga att en punkterad halvnot räknas som tre slag, vilket ju är sant i just kontexten punkterad halvnot, men inte när vi har en punkterad fjärdedel. Då är det bättre att förklara punkterade noter som notens egna värde plus notens halva egna värde (Uszler et al., 1991, s. 58-59).

3. Den tredje fasen, *inkorporeringsfasen*, innebär att man övar det koncept man just lärt sig. Eleven får ett system för att omsätta kunskapen i praktiken. Läraren fungerar som ett slags coach som påminner eleven om systemet, men målet är att eleven själv ska kunna använda systemet utan hjälp. Då blir lärarens främsta roll att ge eleven uppgifter för att utveckla inkorporeringen, d.v.s. i allt större grad kombinera den nya kunskapen med den kunskap eleven redan har. Det är viktigt att materialet är ändamålsenligt, och är organiserat från lättare uppgifter till svårare (Uszler et al., 1991, s. 58-60).

4. I den fjärde fasen, *omfattningsfasen*, sitter systemet från inkorporeringsfasen ”i ryggmärgen”, och eleven kan använda kunskapen i praktiken utan att behöva påminnelser vare sig från övningssystemet eller läraren (Uszler et al., 1991, s. 58-59).

3.4 En bra notläsare

Något som särskiljer en god notläsare är förmågan att hitta mönster och fraser i musiken, snarare än att läsa not för not. Det gäller alltså att hitta repeterande mönster, ackord, rytmiska grupperingar och teman, och hela tiden se dem i sin harmoniska kontext. Att fokusera på en not i taget, utan att se den i sitt sammanhang, är en mycket långsammare process som belastar minnet i högre grad. För att öva upp förmågan att gruppera och läsa noter i sitt sammanhang menar pianopedagog Dianne Hardy att musikteori systematiskt borde inkorporeras i pianoundervisningen (Hardy, 1998).

Av liknande anledning hjälper det också notläsningen att ha ett utvecklat gehör. Att kunna "höra" musikens form redan innan man spelar gör det också lättare att läsa noterna när man väl spelar. Bland annat MacKnight, citerad av Dianne Hardy menar därför att det är bättre att undervisa notläsningsförmåga i form av intervall och samband mellan varandra snarare än identifiera enskilda noter (Hardy, 1998). Sydney Harrison skriver i "The young person's guide to playing the piano" att noter ska ses av ögat, höras av örat och kännas av musklerna. Målet är att kunna "höra" musiken och "känna" den i fingrarna också när man inte spelar (Harrison, 1982, s. 21).

Flera studier har gjorts gällande sambandet mellan ögonens rörelser och notläsning. Bland annat går notläsningen bättre ifall man kan titta framåt i noterna och vara förberedd på vad som ska komma redan innan man spelar. Man har också kunnat konstatera att ju mera notläsaren kan titta på just noterna, och inte på sina händer eller på tangenterna, desto bättre är notläsningsförmågan. Hardy menar att notläsare som är duktiga på att orientera sig över tangenterna har lättare att överföra det visuella intrycket (noterna) till ett taktilt uttryck (att spela). Förmågan att orientera sig på tangenterna kan man utveckla genom att spela skalor (vilket också utvecklar förmågan att instinktivt hitta lämpliga fingersättningar), spela med slutna ögon eller transponera (Hardy, 1998).

3.4 Tre notläsningsmetoder

Det finns i huvudsak tre olika sätt att närma sig notläsning med en nybörjare.

Det första, kanske mest självklara sättet, är att lära eleven känna igen individuella noter. Eleven får lära sig att en not som placeras på en viss plats i notsystemet heter ett visst namn, och har sin motsvarighet på en viss tangent på pianot.

Den andra sättet handlar om att se på melodins riktning. Eleven får notera om melodin går uppåt, nedåt, eller om samma ton repeteras. Här lär man sig också att i stora drag se hur stort avståndet är. T.ex. ett tonsteg (från t.ex. C till D), ett hopp (från C till E, C till F o.s.v....) eller en repetition (t.ex. två C efter varandra).

I det tredje sättet lär man sig läsa intervall. Det påminner lite om det andra sättet, men man lär sig namn på intervallen och exakt hur stora de är, t.ex. en sekund, ters, kvart o.s.v... (Bastien, 1995, s. 104-105).

Dessa olika sätt att läsa noter sammanfattas i Uszler et al (1991, s. 107) som följande notläsningsmetoder:

- 1) Mitten-C-metoden
- 2) Multi-key-metoden
- 3) Intervall-metoden

Innan vi går igenom dessa metoder är det viktigt att påpeka att det är ganska förenklat att karakterisera en hel pianobok enbart baserat på vilken av dessa metoder som används. Dessutom använder sig många pianoböcker, särskilt nyare sådana, en blandning av flera metoder, t.ex. en kombination av Mitten-C- och Multi-key-metoden. Det finns också mer eklektiska, icke-utpräglade metoder, där man t.ex. börjar med notläsning utan att använda notlinjer. Det viktigaste är inte att klassificera pianoboken, utan att vara medveten om vilken riktning boken går i för att kunna utnyttja den så bra som möjligt (Uszler et al., 1991, s. 107).

3.4.1 Mitten-C-metoden.

Denna metod är vanligast bland såväl lärare som pianoböcker, troligen för att den är så lätt att förstå sig på (Uszler et al., 1991, s. 107). Man utgår ifrån tonen C som finns i mitten på klaviaturen, eleven placerar båda tummar på denna ton och börjar spela (Bastien, 1995, s. 40). Vanligen börjar man spela från tummen för att sedan arbeta sig utåt mot lillfingret. Man lär sig först att läsa tonen C i både g- och f-klav, och gradvis lär man sig läsa de toner som ligger bredvid. Inom denna metod är det vanligt att man skriver ut en fingersättning på alla, eller flera toner (Uszler et al., 1991, s. 108). Ofta utvecklas metoden till att man flyttar vänster hand så att man istället har lillfingret på C en oktav längre ner (Bastien, 1995, s. 40).

Denna metod upplevs ofta som enkel för eleven, eftersom man har en tydlig visuell guide att utgå ifrån. Mitten-C är lätt att känna igen både på klaviaturen och i notskrift. Man börjar också med väldigt få noter och bygger gradvis på, vilket är bra då elever lär sig bäst om de inte för mycket information på en gång.

Metoden kan dock upplevas som begränsande, då man i stort sett alltid börjar på samma ställe. En större variation inom de musikstycken man spelar utvecklar gehör och stimulerar eleven i högre grad. Mitten-C-metoden har också några tekniska begränsningar. För en nybörjare är tummen ofta det svåraste fingret att spela med, och att t.ex. istället spela från lillfingret och inåt mot tummen kan vara lättare. När man alltid utgår ifrån mitten-C finns det också alltid armarna väldigt låsta vid sidorna. Att spela högre upp eller lägre ner på klaviaturen gör att armarna kan röra sig friare (Uszler et al., 1991, s. 108).

3.4.2 Multi-key-metoden

I Multi-key-metoden utgår man ifrån bestämda toner och lär sig sedan att läsa de noter som finns runtom. Precis som i Mitten-C-metoden används ofta olika femfingermönster, med den skillnaden att man utgår ifrån fler toner än bara C. I och med att man spelar på olika platser på klaviaturen blir armarna inte låsta vid kroppen (såsom man riskerar i Mitten-C-metoden). Dessutom får eleven en större frihet att upptäcka pianots alla delar, vilket utvecklar såväl gehör som musikalisk individualitet (Uszler et al., 1991, s. 109). Det är vanligt att man spelar i många olika tonarter, och också använder sig av de svarta tangenterna. Eleven lär sig tidigt

om olika tonarter och transponering (Pace, 2009).

Inom denna metod är det vanligt att höger hand spelar en melodi medan vänster hand står för ett ackompanjemang bestående av antingen blockackord (d.v.s. alla toner i ackordet spelas samtidigt) eller brutna ackord (tonerna spelas efter varandra som ett arpeggio). Detta är ofta uppskattat hos elever, då musiken blir fylligare än om man spelar enstämiga melodier. Dessutom utvecklar det en förståelse för harmonik, och förbereder eleven inför en stor del av den pianorepertoar som finns både inom klassisk- och populärmusik (Uszler et al., 1991, s. 109).

Liksom i Mitten-C-metoden utgår man här ofta från tummen, och spelar utåt mot lillfingret, vilket kan vara svårt för en nybörjare. Också ackordspel där man spelar tre noter på samma gång kan vara svårt för en nybörjare, eller ett barn med små händer. Det finns också en risk att vänster hand inte får samma flexibilitet i att spela melodier. Att dessutom hela tiden spela enligt femfingermönster gör att det kan bli svårt att i ett senare skede spela enligt andra fingersättningar eller med en annan handform. Eftersom man, precis som i Mitten-C-metoden, ofta använder sig av fingersättningar finns det också här en risk att man börjar läsa siffror istället för noter. Att hela tiden flytta omkring på klaviaturen kan ge upphov till att man inte lär sig noterna grundligt, eller att ny information kommer i alltför snabb takt (Uszler et al., 1991, s. 109).

En variant på Multi-key-metoden kallas ”landmark reading”, och handlar om att man får några specifika noter att börja ifrån, och sedan läser man utgående från dem. Det är vanligt att man lär sig hitta G i g-klav och F i f-klav (Bastien, 1995, s. 41).

3.4.3 Intervallmetoden

Intervallmetoden går ut på att man, istället för att lära sig bestämda noter och deras namn, lär sig avståndet mellan olika noter på notsystemet. Man lär sig alltså att utläsa stegen mellan Not 1 och Not 2, snarare än att specificera exempelvis att Not 1 är ett C och Not 2 är ett F (Uszler et al., 1991, s. 110). Detta gör att man tidigt lär sig att se noterna i relation till varandra, snarare än att mekaniskt spela en not i taget, vilket i sin tur gör att man kan lättare

ser former i musiken. Pianister som läser noter på detta sätt har ofta ett mer musikaliskt flyt i sitt sätt att spela (Hardy, 1998).

Inom den här metoden är det vanligt att man inleder med förenklingar av notsystemet, t.ex. med tre linjer istället för fem. Det förekommer också att man förklarar intervall med hjälp av bilder, t.ex. trappor eller staplar.

Eftersom man inte är bunden till specifika noter har eleven möjlighet att spela var som helst på pianot och man kan tidigt spela i många olika tonarter. Detta gör undervisningen varierande, och är också utvecklande för elevens teknik. I denna metod är det också vanligt att man börjar med de fingrar som vanligen är lättast att spela; andra, tredje och fjärde fingret (jämfört med Mitten-C och Multi-Key-metoden där man vanligen börjar med tummen).

Intervallmetoden förbereder också eleven för att lättare kunna spela ackord, eftersom ackord består av just toner i olika intervall, staplade på varandra (Uszler et al., 1991, s. 110).

En negativ aspekt av intervallmetoden är att det saknas en säker guide för att veta var man är, t.ex. när man ska börja. Det kan också hända att man gör ett misstag mitt i stycket, och ifall man inte vet namnet på den ton/tangent man borde vara på kan det vara svårt att hitta dit.

Intervallmetoden får också kritik för att vara en långsam metod. Att bygga upp undervisningen med bilder och förenklade notsystem tar lång tid, och eftersom många elever snabbt förstår systemet med fem linjer kan det vara alldeles onödigt. Det kan också vara bra att börja använda de generellt svårare fingrarna, tummen och lillfingret, så fort som möjligt, så att man från början lär sig en korrekt handposition (Uszler et al., 1991, s. 110).

3.5 Rytme

Notläsning handlar inte bara om att veta vilka noter man ska spela. Man behöver också veta hur länge de ska spelas. Ofta är det just detta som är problemet om en elev har svårt med notläsning (Harrison, 1982, s. 21). Faktum är att upp till 70% av alla notläsningsmisstag är relaterade till just rytm. Musikpedagogen Sir Ernest MacMillan lär ska ha sagt att ”bra notläsning handlar till 90% om rytm och 10% om noter” (Hardy, 1998).

Att undervisa rytm är inte enkelt, eftersom det handlar om en fysisk känsla. Det är lättare att

känna än att beskriva. Det handlar om en upplevelse av puls (Uszler s. 108). Det finns ändå olika metoder för att försöka beskriva puls. Dessa kan, enligt Uszler et al. (1991, s. 111) delas in i fyra kategorier:

- 1) Metriskt räknande. Detta system är vanligast och handlar om att man räknar pulsen. Ifall vi har en 4/4-takt, d.v.s. fyra pulsslåg i varje takt så räknar man fjärdedelarna som 1 - 2 - 3 - 4. Detta används vanligen i 2/4-takt, 3/4-takt och 4/4-takt.
- 2) Enhetsräknande. Denna metod går ut på att man räknar tonernas längd. Om vi t.ex. ska spela fyra fjärdedelar i en 4/4-takt så räknar man 1 - 1 - 1 - 1. Om den sista byts ut till en halvnot räknar man 1 - 1 - 1 - 2. Genom detta system övar man samtidigt på att komma ihåg hur långa olika noter ska vara. Det fungerar också generellt bättre när man spelar ovanligare taktarter.
- 3) Stavelserräknande. Detta system påminner om det tidigare, men här ger man noter med olika notvärde olika namn. Vanligt är t.ex. att en fjärdedel blir "Ta", en halvnot blir "ta-a" och två åttondelar blir "tate". Detta system är tacksamt att använda eftersom det inte innehåller några siffror, som kan vara förvirrande då man också använder siffror för fingersättning. Stavelser fungerar också bra att använda när man spelar ovanligare taktarter.
- 4) Namnräknande. Här räknar man rytmen med hjälp av namnet på noten, t.ex. "Half note" (halvnot), "quarter" (fjärdedel) och "two eights" (två åttondelar). Detta system förstärker namnen på noterna.

Vilket av ovanstående system man använder sig av spelar ändå ingen större roll. Det viktiga är inte vad man räknar, eller ens att man räknar, utan att man känner pulsen (Uszler et al., 1991, s. 109). Därför är det också viktigt att eleven håller pulsen, och inte pausar eller går tillbaka för att rätta till noter man spelat fel. En god notläsare lär sig att se rytmiska mönster och följa dem, snarare än att spela varje ton som en enhet (Hardy, 1998). Därför är det viktigt att lära sig hitta mönster i notbilden. Från början kan det vara mindre mönster, som man sedan kan se i allt större grupperingar (Uszler et al., 1991, s. 58).

Många pianoböcker använder sig av något av ovanstående system. Dessutom är det vanligt att det finns andra rytmövningar i böckerna. Det är t.ex. vanligt med övningar där man använder kroppen. Det kan handla om att klappa rytmer, eller att gunga eller gå till en puls. Det kan också finnas specifika övningar där man ska klappa eller spela svårare rytmer utan

att spela en melodi (Uszler et al., 1991, s. 112). Det är också vanligt att öva med hjälp av en metronom som ger en exakt puls i önskad hastighet (Hardy, 1998).

3.6 Förtecken, tonarter och ackord

Inom notläsning behöver man känna till fasta och tillfälliga förtecken. Dessa är tecken som sätts in i notsystemet för att indikera att en ton ska spelas ett halvt tonsteg högre eller lägre. Inom pianospel handlar det vanligen om att man ska spela en svart tangent istället för en vit. De tecken som används på nybörjarnivå är korstecken, b-tecken och återställningstecken.

Figur 4: Korsförtecken, b-förtecken och återställningstecken (Musikipedia, o.d. b).

Ett korstecken före en ton höjer tonen ett halvt tonsteg. Ett b-tecken före en ton sänker tonen ett halvt tonsteg. Ett återställningstecken upphäver ett tidigare förtecken. Om förtecknena placeras i början av raden, precis efter klaven, kallas de fasta förtecken och gäller i hela stycket. Om det t.ex. finns ett höjningstecken på den notlinje där tonen F noteras så ska alla F i hela stycket spelas ett halvt tonsteg högre upp. Detta ger oss olika tonarter (Musikipedia, o.d. b).

I tidiga pianoböcker introducerade man ofta kors- och b-tecken i samband med durskalan. Man började vanligen med tonarten C-dur, för att sedan övergå till G och F-dur. Man lärde sig alltså direkt fasta förtecken, och deras koppling till tonart (Uszler et al., 1991, s. 117).

Det är först i senare pianoböcker som man i högre grad har börjat använda sig av tillfälliga förtecken, d.v.s. förtecken som placeras framför en specifik not för att höja eller sänka just den. Med tillfälliga förtecken kan man uppleva att spela i olika tonarter utan att ha förståelse om vad det innebär, och det är vanligt att man börjar med tillfälliga förtecken för att senare lära sig fasta förtecken. Då man introducerar tonarter och fasta förtecken blir det således som ett slags förenklat sätt att skriva det man tidigare gjort (Uszler et al., 1991, s. 118).

Ett ackord är tre toner som tillsammans bildar en treklang. Pianoböcker använder vanligen, enligt Uszler et al. (1991, s. 118-119) följande olika metoder för att beskriva ackord:

1) En vanlig metod är att man går igenom de toner som bildar ett ackord. Man läser t.ex. tonerna F, A och C, och berättar sedan att dessa bildar ackordet F-dur. Man övar ackordet genom att spela dem som blockackord (d.v.s. man spelar alla tre toner samtidigt) eller brutna ackord (ackordets toner spelas en i taget).

2) En annan metod är att man delar upp ackord i linje-linje-linje-ackord eller mellanrum-mellanrum-mellanrum-ackord. Med andra ord spelar man varannan ton. Inom denna metod är det vanligt att man istället för att namnge dem som t.ex. C-dur eller F-dur pratar om deras harmoniska funktion. Man kallar dem ackord I, IV eller V7

3) En tredje metod är att man tittar på intervallen mellan noterna i ackordet. Denna metod är framför allt vanlig när man spelar efter generalbas.

3.7 En bra pianobok

Notläsning är ofta en viktig del inom pianoundervisning, och det med rätta, eftersom det är den som enklast öppnar upp för vidare studier (Dirkse, 2009, s. 4). Det här är kanske särskilt relevant i och med att det faktiskt står i läroplan för den grundläggande konstundervisningen att "[s]yftet med den allmänna lärokursen i musik [...] är att skapa förutsättningar för ett gott förhållande till musiken och ett livslångt musikintresse". Det står också uttryckligen att ett av undervisningens mål är att "handleda eleverna i att förstå och läsa olika sätt att skriva musik" (eGrunder, 2017).

Det är vanligt att man tänker att notläsningen är något som läraren står för, snarare än att kunskapen ska komma från pianoböcker (Uszler et al., 1991, s. 105). Faktum är att det var först i början av 1900-talet som författare till pianoböcker började inkorporera instruktioner för notläsning och rytmförståelse i sina böcker. Fortfarande krävs det dock ofta en lärare som kan förklara innehållet i boken (Uszler et al., 1991, s. 106).

Det är vanligt att elever har svårt med notläsning, och att man istället för att läsa noter memorerar stycken och spelar på gehör (Harrison, 1982, s. 19). Svårigheter med notläsning är också den vanligaste anledningen till att man väljer att sluta spela piano (Harrison, 1982, s. 23). Pianolärare försöker motverka detta genom att spendera stor del av lektionstiden på notläsning; dock ofta utan större framgång. Uszler et al. (1991, s. 56) frågar sig vad detta beror på. Är det verkligen svårare att lära sig läsa noter än att lära sig spela? Är det undervisningsmaterial som används undermåliga och dåligt organiserade? Är eleverna helt enkelt inte motiverade? Man konstaterar att läraren behöver inkorporera ”attitude learning” i sin musikundervisning, d.v.s. lära eleverna att motivera sig själva (Uszler et al., 1991, s. 64). Detta kan man bland annat göra med hjälp av undervisningsmaterial. En snygg pianobok med inspirerande stycken, fina bilder och kanske en CD med ackompanjemang kan fungera väldigt bra som motivation för eleven (Uszler et al., 1991, s. 66).

En pianobok, eller metabok, är en bok som systematiskt följer en plan och presenterar material för eleven (Bastien, 1995, s. 39). Det finns en mängd olika pianoböcker på marknaden, men enligt Bastien (1995, s. 43) finns det ingen som är på alla sätt helt perfekt. Alla pianoböcker har starka och svaga sidor.

För att analysera en pianobok kan vi ta hjälp av David Piersel vid South Dakota State University. I Bastien (1995, s. 43, 46-47) beskrivs Piersels riktlinjer för att analysera en pianobok:

Design och format

1. Metod för att lära sig notläsning, d.v.s. används Mitten-C, Multi-key eller Intervall?
2. Vilket format är musiken i? Vilka tonarter används? Dur eller moll?
3. Sekvens, d.v.s. i vilken ordning kommer olika saker, och hur snabbt går man framåt.
4. Syfte. Riktas sig boken till en individ eller för gruppundervisning?
5. Notomfång: Vilka noter tas upp?
6. Vilken räknemetod används för att förklara rytm?
7. Vilka rytmer går igenom?
8. Hur går man igenom ackord och skalor?
9. Finns det musikteori i boken?
10. Finns det kompletterande material, t.ex. CD, övningar eller liknande?

11. Tar man upp musikens form och struktur?
12. Uppmuntras musikalitet och kreativitet?

Fundamentala egenskaper

1. Ger boken en heltäckande studie i notläsning, teori, teknik?
2. Är de stycken som presenteras bra? Faller de eleven i smaken?
3. Vad förväntas eleven kunna efter att hela kursen är slut?
4. Hur lång tid förväntas böckerna kunna användas?

Många av dessa frågor handlar om notläsning, d.v.s. hur man i pianoboken väljer att presentera notläsning för eleven.

4 Metod och material

Baserat på Piersels riktlinjer för pianoboksanalys har jag sammanställt följande kategorier för att analysera tre pianoböcker:

1) Noternas namn och plats

- Vilken notläsningsmetod används i boken?
- I vilken ordning lär man sig att spela g- och f-klav?
- Hur stort notomfång tas upp i boken? Hur snabbt lär man sig nya noter?

2) Noternas längd

- Vilken räknemetod används för att förklara rytm?
- Vilka notvärden går igenom? Vilka taktarter går igenom?

3) Noternas relation till varandra

- Hur går man igenom ackord och skalor? Hur används de i styckena?
- Vilka tonarter används i boken? Hur introduceras förtecken?

4) Utöver noterna

- Hur går man igenom övriga saker som hör till notbilden, t.ex. dynamik och tempo?
- Pratar man om musikens form?

De tre pianoböcker som analyseras är:

- 1) Michael Aaron - "Pianoskola" (Aaron, 1945)
- 2) Bastien - "Bit för bit" (Bastien & Bastien, 1985)
- 3) "Pianoboken.nu" (Nilsson et al., 2007)

Dessa böcker har jag valt eftersom det är de böcker jag främst kommit i kontakt med. De är alla vanliga och allmänt förekommande och kända inom pianoundervisningen i Svenskfinland, och är lätta att få tag på. Alla böcker är tänkta för nybörjare och repertoaren är på ungefär samma nivå. "Pianoboken.nu" är den första i en serie på två böcker. Aarons pianoskola kallas "del ett", men det finns också en förberedande bok som kan användas före

”del ett”. Bastiens bok heter ”Bit för bit del 1”, men också han har en tidigare bok vid namn ”Bit för bit förberedande”. Jag väljer ändå att analysera dessa böcker, och inte andra böcker i serien, eftersom de till stor del tar upp samma sak och riktar sig till elever på samma nivå.

De tre böckerna är intressanta att jämföra eftersom de skiljer sig ganska mycket i ålder. Michael Aarons bok är utgiven 1945 i USA, den innehåller några bilder men är tryckt helt i svartvitt. Bastiens bok är utgiven 1985, också den i USA, och är i jämförelse med Aarons bok väldigt färggrann, med bilder på varje sida. ”Pianoboken.nu” är utgiven 2007 i Sverige. Den är också tryckt i svartvitt, men har ändå överlag ett modernare utseende än Michael Aarons bok.

Redan vid en första anblick kan man se att dessa tre böcker närmar sig notläsning på olika sätt. I Aarons bok jobbar man utgående från mitten-C med båda händerna, och eleven lär sig gradvis fler och fler toner längre och längre ifrån C. I Bastiens bok jobbar man med olika positioner, t.ex. C-position och G-position, och eleven lär sig att läsa noter med hjälp av intervall. ”Pianoboken.nu” är den enda av dessa böcker där man inte spelar med händerna samtidigt, utan istället börjar med att etablera höger hand och g-klav, för att sedan byta till vänster hand och f-klav. Dessa skillnader i notläsningsmetoder gör dessa tre böcker till ypperliga analysobjekt i mitt arbete.

5 Analys

I detta kapitel analyseras de tre pianoböckerna i varsitt kapitel. De jämförs sinsemellan gällande bland annat inledande material, undervisning i tonhöjd, rytm och taktart samt övrigt som rör musiken och notationen av den.

5.1 Michael Aaron ”Pianoskola”

5.1.1 Inledning

Michael Aarons bok är den äldsta av de böcker jag har. Jag utgår ifrån en svensk översättning, som är tryckt 2011². Pianoboken beskrivs som ”särskilt utformad för att öka elevens intresse och framsteg genom en kombination av grundläggande pianoteknik och melodiska element” (Aaron, 1945).

Så här står det i förordet:

Att uttrycka sig musikaliskt, eller att spela ett musikinstrument, är en normal önskan för de flesta personer. För att uppmuntra och stimulera denna önskan planerades denna kurs med två tankar främst i sinnet, nämligen elevens *intresse* och *framsteg*. För att citera ett psykologiskt axiom, ”*intresse är uppmärksamhetens moder och uppmärksamhet är minnets moder*”. För att uppehålla elevens intresse introduceras många stycken med melodiskt innehåll. Men som underlag för varje stycke finns en grundläggande pianoteknisk princip. Notläsningslekar, rytm-mönster, förklarande uppställningar, tekniska studier, musiklexikon och mycket annat kombineras här för att ge eleven en fast grund. Allt material i denna kurs har noggrant graderats och ordnats logiskt och stegvis för att underlätta uppgiften för såväl elev som lärare (Aaron, 1945).

Boken inleds med en sida med rubriken ”Introduktion till notläsning - Referens och repetition”. Här finns en överblick över notsystemet. Man pekar ut diskant- (g-) och basklav (f-klav), de fem notlinjerna och mellanrummen mellan dem. Man benämner också klammern som håller ihop g- och f-klav, samt taktstreck.

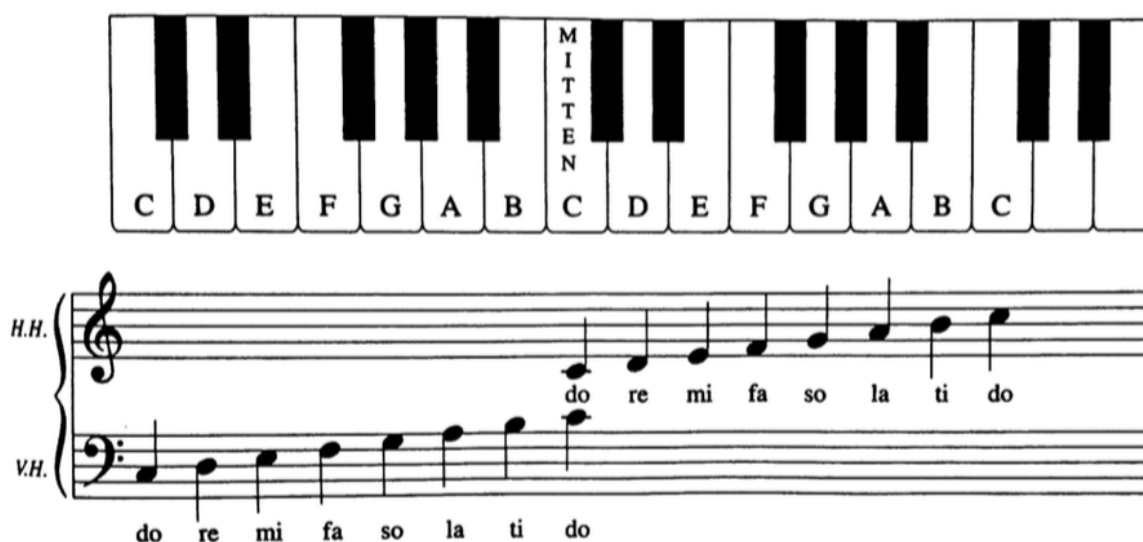
Sedan presenteras de vanligaste notvärdena. Man får se en bild på en fjärdedelsnot som

² Variationer mellan olika upplagor kan förekomma.

förklaras som ett taktslag, en halvnot, en punkterad halvnot och en helnot. Man får också se bild på motsvarande pauser.

Sedan räknar man upp de vanligaste taktarterna, 2/2, 3/4 och 4/4. Tanken med denna sida är troligtvis att eleven ska kunna återgå till den och repetera i takt med att dessa saker dyker upp i något stycke.

Följande sida har rubriken ”Skalan”. Här får man se en tecknad bild på en del av klaviaturen. Mitten-C och tonerna en oktav till höger respektive vänster är utmärkta. Under bilden finns ett notsystem där motsvarande toner är utskrivna som noter. Dessa benämns också som ”do, re mi, fa, so”, o.s.v; ett system för notläsning som dock inte används i resten av boken.

Figur 5: Klaviaturen samt dess motsvarande toner i notskrift (Aaron, 1945, s. 5).

5.1.2 Tonhöjd

De inledande sidorna innehåller ganska mycket information inom flera områden. I introduktionen tar man upp saker som inte återkommer i någon högre grad senare i boken, såsom notlinjer och mellanrum, samt notläsningssystemet ”do, re, mi...”. Man kan kanske dra slutsatsen att Michael Aaron vill samla alla elever, oavsett bakgrund, i en gemensam introduktion. Det blir som en brygga mellan Aarons bok och andra förberedande böcker.

Bokens första stycke heter lämpligt nog ”Första stycket”. Man börjar med båda tummarna på C och spelar sedan första och andra fingret. Både vänster och höger hand spelar, men inte

samtidigt. Stycket består av tonerna C och D i höger hand, och C och B i vänster hand. Båda händerna spelar turvis och byter ofta om.

Ovanför noterna finns en liten ruta som visar vilka toner som kommer att vara med i stycket, både på klaviatur och i noter. Eleven har också fingersättning till hjälp; på första raden har man skrivit ut en fingersättning för alla noter. Den andra raden har ingen fingersättning, men består av exakt samma melodi som den första raden.

Redan det första stycket ger en fingervisning om att Michael Aarons bok följer Mitten-C-metoden för att undervisa notläsning. Man börjar, typiskt för denna metod, med båda tummarna på mitten-C, och sedan jobbar man utåt mot lillfingret med ett finger i taget. Dessutom är det också vanligt att man skriver ut fingersättning, vilket man gör på hela första raden i Aarons första stycke. För att ytterligare understryka noternas namn finns de med i texten till stycket.

Stycket består av ganska få toner (C och D i höger hand, samt C och B i vänster hand), vilket också är typiskt för Mitten-C metoden, då man ofta börjar enkelt och gradvis bygger på, litet i taget. Ändå består redan det första stycket av tre olika notvärden: fjärdedelar, halvnoter och helnoter.

De elva första styckena i Aarons bok börjar på tonen C. Precis som typiskt för Mitten-C-metoden kommer det gradvis fler noter, och man använder ett finger till i taget. Händerna spelar turvis i början, men från stycket "Händerna tillsammans" spelar höger och vänster hand olika toner samtidigt. Många av styckena påminner mycket om varandra, och framför allt i början av boken består styckena av två identiska rader. Den enda skillnaden mellan de båda raderna är att den första raden har utskriven fingersättning för varje not, medan den andra inte har någon fingersättning. Tanken är troligtvis att eleven till en början ska kunna ta hjälp av fingersättningen för att hitta rätt noter, men sedan kunna förlita sig på enbart noter. Det förekommer också att två stycken på samma sida delvis är en spegelbild av varandra. Ett exempel på detta är styckena "Ding Dång" och "Dykning", som till en början har exakt samma fingersättning, men i det första stycket spelar höger hand, och i det andra stycket spelar vänster hand.

Utöver styckena består boken av ett antal notläsningövningar. På fyra ställen, utspritt i boken, kommer en sida med rubriken "Notrebusar". Principen är densamma i dem alla:

Eleven ska läsa noterna för att bilda korta ord på engelska eller svenska. Ibland får eleven tvärtom ord att själv skriva in som noter i ett notsystem.

5.1.3 Rytmmönster

Som en förberedelse inför många av styckena finns en liten ruta med rubriken ”Rytmmönster”. Här får man se en förenklad notskrift (utan notlinjer) med ungefär den rytm som finns i det tillhörande stycket. Under noterna står det hur man ska räkna: 1 - 2 - 3 - 4 - o.s.v... och man uppmanas att ”[k]lappa händerna för varje not och räkna högt”. Denna ruta finns med i många av stycken i början, men dyker också upp när det kommer nya rytmslag, t.ex. 3/4-takt eller åttondelar. Systemet för att lära sig noter är alltså typiskt metriskt, d.v.s. att man använder sig av siffror, och räknar slagen i takten (1 - 2 - 3 - 4).

Figur 6: Exempel på en ruta med rytmmönster (Aaron, 1945, s. 7).

Redan i det första stycket använder man fjärdedelar, halvnoter och helnoter, och dessa återkommer i de fyra första styckena. De går alla i 4/4-takt. I det femte stycket får man lära sig 3/4-takt, och stycket innehåller också punkterade halvnoter. Under en lång tid varierar man mellan dessa taktarter och notvärden. Först på sidan 26 går man igenom åttondelsnoter. Överst på sidan finns en liten ruta som förklarar att en fjärdedel har värdet av två åttondelsnoter. Dessutom visar man hur två åttondelsnoter kan skrivas ihop med en balk mellan sig. När man ska räkna med åttondelar använder man fortsättningsvis det metriska systemet, men åttondelsslaget får namnet ”å”, d.v.s. 1 å 2 å 3 å 4 å.

Efter bokens slut har man lärt sig fjärdedelar, halvnoter, helnoter, åttondelsnoter, samt punkterade halv- och fjärdedelsnoter. Också pauser till alla dessa noter går igenom.

På sidan 37 får man lära sig taktarten 6/8. De taktarter som finns representerade i boken är 4/4, 3/4, 2/4 och 6/8, och man varierar mycket mellan alla dessa hela boken igenom.

Det är inte lätt att undervisa rytm, men Michael Aarons bok gör ändå ett försök. Man använder sig av det metriska systemet och uppmuntrar eleven att räkna och klappa rytmer före man spelar. Nya rytmslag förklaras med små rutor.

I boken används fjärdedelar, halvnoter, heltnoter, åttondelsnoter samt punkterade halv- och fjärdedelsnoter. Styckena är överlag ”snälla” rytmiskt, man spelar på slaget och använder inte synkoper³. Boken innehåller stycken i 4/4-, 3/4-, 2/4- och 6/8-takt. Värt att nämna är att detta är den enda av de tre böckerna som innehåller stycken i 6/8-takt.

5.1.4 Ackord och tonarter

Boken innehåller många stycken där höger hand spelar en melodi, medan vänster hand spelar enskilda toner för att ge melodin lite harmoni. Det förekommer dock också ofta att både höger och vänster hand har melodiska inslag, med andra ord är det inte en typisk ”melodi-ackompanjemang-uppdelning” mellan höger och vänster hand.

Ganska långt in i boken, på s. 31, kommer det första stycket där man spelar två noter samtidigt. På sidan 34 utökar man till tre noter, d.v.s. ett traditionellt ackord. Mot slutet av boken förekommer några stycken där vänster hand tydligt spelar ackord till höger hands melodi, men vanligare är att vänster hand spelar enskilda toner eller brutna ackord.

På sidan 33 finns en hel sida med titeln ”Treklanger”. En treklang förklaras som ett ackord bestående av tre toner: prim, ters och kvint. Man kopplar denna till skalan genom att först visa de fem första tonerna i en skala: prim, sekund, ters, kvart och kvint. Därefter visar man de toner som blir kvar efter att man tar bort sekunden och kvarten, d.v.s. prim, ters och kvint.

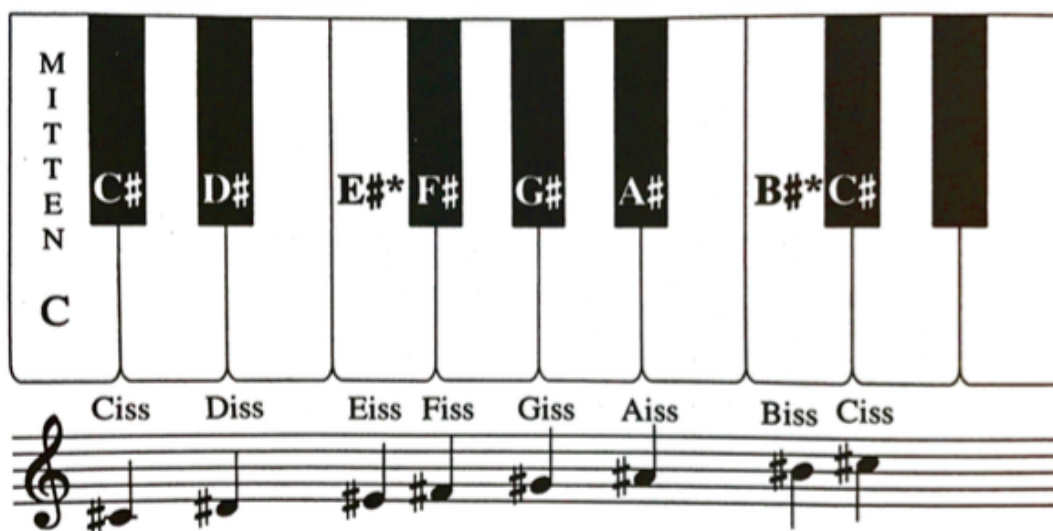
Efter denna sida med teori får man öva på att spela ackord. Man får lära sig att ackordet bestående av tonerna C, E och G kallas tonika, ackordet bestående av F, A och C kallas sub-dominant och ackordet bestående G, B och D kallas dominant. Man snuddar alltså vid en ackordanalys, d.v.s. ett sätt att förklara ackorden i relation till varandra och vilken roll de har. Detta finns dock med enbart på denna sida. I övrigt är ackorden bara utskrivna i noterna, antingen som blockackord eller brutna ackord. Man benämner inte heller ackorden som t.ex. C-dur, F-dur o.s.v....

De tonarter som finns representerade i boken är C-dur, G-dur, F-dur, D-dur, Bb-dur, A-dur och c-moll. Med andra ord är det ganska många olika dur-tonarter, men bara en molltonart.

³Förskjutning av en given taktarts normala rytmiska betoning.

Innan en ny tonart kommer alltid en inforuta över vilka toner som ska höjas eller sänkas.

Tillfälliga förtecken förklaras på samma uppslag, sidorna 20-21. Man förklarar att "[e]tt kors före en not höjer den ett halvt tonsteg", samt att "[e]tt be-förtecken framför en ton sänker den ett halvt tonsteg".

Figur 7: Höjda toner utmärkta på både klaviaturen och i notskrift (Aaron, 1945, s. 20).

På följande sida får man lära sig att "[e]tt återställningstecken före en not upphäver föregående höjning eller sänkning inom samma takt". Man går alltså igenom allt som gäller tillfälliga förtecken, detta före man alls går igenom fasta förtecken och andra tonarter än C-dur. Överlag kan konstateras att det är ganska få stycken i boken med tillfälliga förtecken.

5.1.5 Musikalitet

Boken innehåller ganska många små inforutor före stycken. Man får lära sig ganska många musikaliska detaljer på detta sätt, bland annat accenttecken, legato- och bindebåge, dynamiksymbolerna pp, p, mp, mf, f, och ff som anger tonstyrka, ritardando, staccato och repristecken. Alla dessa tecken plus några till finns samlade på en sida med rubriken "Lexikon över musiktermer" längst bak i boken.

I övrigt skriver man inte något rakt ut om musikalitet, eller form. I något stycke finns uppmaningar att hitta ett specifikt stycke, t.ex. på sidan 17: "Lägg märke till att bägge händernas femte finger spelar tillsammans i första takten. I andra takten spelar bägge händernas första finger tillsammans". Det finns ett stycke i kanon, samt en sida där man

ska lära sig transponering, som till viss del kan kopplas till musikalisk form även om det inte skrivs något specifikt om det.

5.2 Bastien ”Bit för bit”

5.2.1 Inledning

Bastien ”Bit för bit” är en pianobok från 1985. Den är väldigt färgglad och innehåller många bilder. Den beskrivs enligt följande:

”Piano, Bit för bit, del 1 innehåller repetition av baskunskap från den förberedande boken samt nytt viktigt kunskapsstoff. Studiegången och progressionen är noga avvägd för att eleven ska utvecklas i jämn takt. De färggranna illustrationerna hjälper till att hålla intresset på hög nivå.

Spelstyckena består dels av originalkompositioner, dels av välkända folksånger och popteman i bra och roliga arrangemang.

Det finns fyra böcker på denna nivå som är koordinerade sida för sida (se innehållsförteckningen); Piano (grundboken), Teori, Performance och Technic.

BASTIEN BIT FÖR BIT är en skola som ger glädje parallellt med framsteg. Vi önskar att ni får del av den berikande känsla som musiken erbjuder varje barn (Bastien & Bastien, 1985).

Det första uppslaget efter innehållsförteckningen har rubriken ”Referens och repetition”. Man inleder här med en bild på notsystemet, där man skriver ut diskantklav, basklav, klammer, taktstreck. Man skriver också ut linjerna och mellanrummen. Sedan kommer en bild på klaviaturen där man namnger tonerna i ca tre oktaver. Det finns också ett streck till varje tons motsvarighet i notskrift.

På denna sida finns också en kort beskrivning av kors- och b-förtecken, samt 2/4-, 3/4 - och 4/4-takt (Bastien, s. 4)

På följande sida kommer de vanligaste not- och respektive pausvärden: Fjärdedel, åttondel, halvnot, punkterad halvnot och helnot.

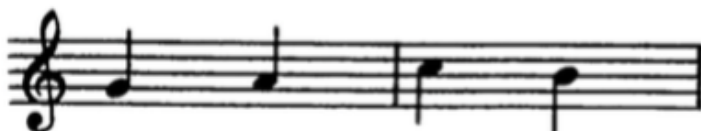
Speciellt för Bastiens bok är Intervall-sektionen som följer. Här benämner man, samt visar i

notskrift, hur en sekund, ters, kvart och kvint ser ut. Dessutom markeras mellanrummen med små kryss.

Intervall

sekund

linje - mellanrum mellanrum - linje

ters

linje - linje mellanrum - mellanrum

kvart

linje - mellanrum mellanrum - linje

kvint

linje - linje mellanrum - mellanrum

Figur 8: Förteckning över intervall (Bastien & Bastien, 1985, s. 5).

”Referens- och repetition”-uppslaget avslutas med en kort lista på tecken och termer, där man går igenom piano, forte, legato, staccato, bågar och repristecken (Bastien, s. 5).

Dessa inledande sidor är väldigt omfattande, och innehåller en stor del teori, jämfört med de andra böckerna. Sidorna påminner mera om de inledande sidorna i Michael Aarons bok, snarare än sidorna i ”Pianoboken.nu”. Det finns dock mer information här som inte tas upp i Aaron, t.ex. tillfälliga förtecken.

5.2.2 Tonhöjd

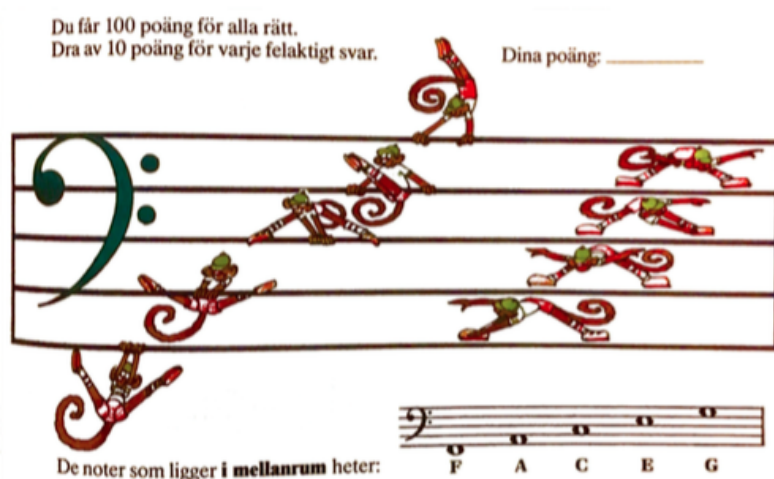
Före vi börjar spela det första stycket låter boken oss veta att vi befinner oss i ”Position C dur”. Det finns en liten ruta som visar de noter som kommer att spelas på klaviaturen, samt deras motsvarighet i notskrift. Det första stycket heter ”Framåt marsch!” och man spelar först med höger hand, och sedan samma melodi med vänster hand en oktav ner. Tonerna som spelas är C, D, E, F och G. Stycket har en text där första versen består av noternas namn. Tanken är alltså att man sjunger notens namn samtidigt som man spelar den. Det finns en fingrättning på den första tonen i höger, respektive vänster hand.

Av de tre böckerna är detta den bok som har flest toner i det första stycket. Man använder direkt hela handen och ska läsa fem noter i både höger hand och vänster hand.

Det finns en fingrättning på första tonen i höger respektive vänster hand.

På följande sida fortsätter man med samma noter, d.v.s. C, D, E, F och G, i ettstrukna- och lilla oktaven. Redan här spelar båda händerna delvis samtidigt, men man spelar samma toner i olika oktav. Detta är den av de tre böcker där händerna tidigast spelar samtidigt (istället för att spela turvis).

På sidan 16 byter man till ”Position F-dur”. Det innebär i praktiken att om man tidigare alltid spelat med höger hands tumme på C och vänster hands lillfinger på C en oktav ner, så ska man nu byta så att F blir den nya starttonen. Efter några stycken i denna position byter man ytterligare, på sidan 22, till ”Position G-dur”. Bland annat detta gör att man kan ana att boken presenterar notläsning enligt intervallmetoden, d.v.s. att se på noter i relation till varandra (hur många steg uppåt eller neråt från varandra de är), snarare än att lära sig att en viss ton ligger på en viss plats i notsystemet. Dessutom finns det på två ställen i boken en sammanfattning över de noter som ligger på linjen och de noter som ligger i mellanrummen mellan linjerna i g- respektive f-klav. Dessutom finns här en illustration där man använder bilder på apor för att visa på linjerna och mellanrummen i notsystemet. Att på olika sätt illustrera intervall och avstånd mellan noter är typiskt för intervallmetoden.

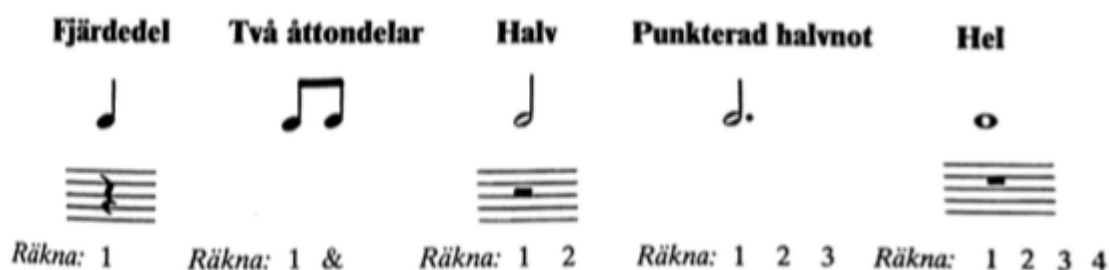
Figur 9: Illustration av linjer och mellanrum med hjälp av apor, (Bastien & Bastien, 1985, s. 25).

För att ytterligare öva på notläsningen finns det två olika övningssidor med rubrikerna ”Kul med noter i basklav” samt ”Kul med noter i diskantklav”. På dessa sidor har man skrivit ut noter i notsystemet och eleven får fylla i vad noterna heter.

5.2.3 Rytmm

I Bastiens bok börjar man redan i de inledande ”Referens och repetition”-sidorna med att räkna rytmer. Under översikten över olika notvärden förklaras hur man ska räkna dem, och man använder här (liksom också i Aarons bok) det metriska systemet. Den enda skillnaden är att man istället för att benämna åttondelsrytm som ”1 å” skriver den som ”1 &”.

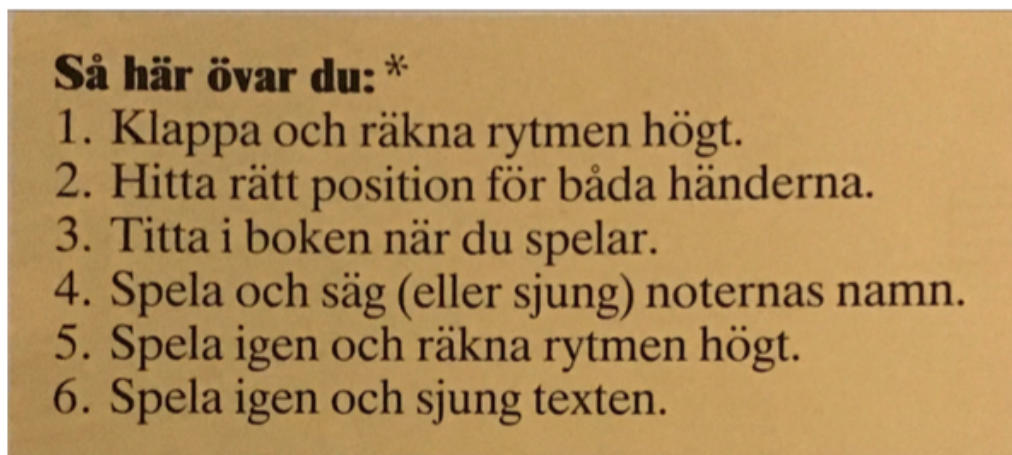
Not- och pausvärden

Figur 10: Not- och pausvärden, samt hur de räknas (Bastien & Bastien, 1985, s. 5).

Några stycken har en liten ruta där man får instruktioner för hur man ska öva. Framför allt när det kommer nya rytminslag i ett stycke uppmanas eleven att ”[k]lappa och räkna rytmen

högt”, samt ”[s]pela igen och räkna rytmen högt”.

Figur 11: Exempel på ruta med övningsinstruktioner (Bastien & Bastien, 1985, s. 6).

Det första stycket innehåller fjärdedelar, halvnoter och en punkterad halvnot, d.v.s. lika många olika notvärden som i det första stycket i Michael Aarons bok. När nya notvärden kommer till presenteras de inte på något speciellt sätt; de bara dyker upp i notbilden. Förutom den inledande ”Referens och repetition”-sidorna, där alla bokens notvärden presenteras, finns det ingen information om dem i boken. Man kan anta att eleven redan förväntas kunna dessa från den förberedande boken, eller att läraren ska snappa upp att det kommer nya notvärden och förklara dem. Notvärden som förekommer i boken är fjärdedelar, halvnoter, helnoter, åttondelar, punkterade fjärdedelar och punkterade halvnoter. Bastiens bok är den enda i vilken åttondelar i några stycken förekommer som fyra ihopsittande åttondelsnoter.

Den enda not som förklaras i Bastiens bok är den punkterade fjärdedelen, där man kan läsa att ”[e]n punkt efter noter förlänger den med halva tidsvärdet”. Om man ska tro Uzler et al. angående en bra definition (den alltid vara sann, inte bara i den kontext man just nu befinner sig i), så har Bastien den bästa definitionen av punkterade noter. Michael Aaron sätter i sin bok likhetstecken mellan punkterade fjärdedelsnot och tre åttondelar, vilket visserligen är sant, men inte säger något om t.ex. punkterade halvnoter. ”Pianoboken.nu” har inte någon förklaring eller definition på punkterade noter överhuvudtaget.

De taktarter som förekommer i boken är 4/4-, 3/4- och 2/4-takt. Ganska många av styckena innehåller pauser mitt i takten, vilket gör dem mera krävande än många stycken i Michael Aarons bok eller ”Pianoboken.nu”.

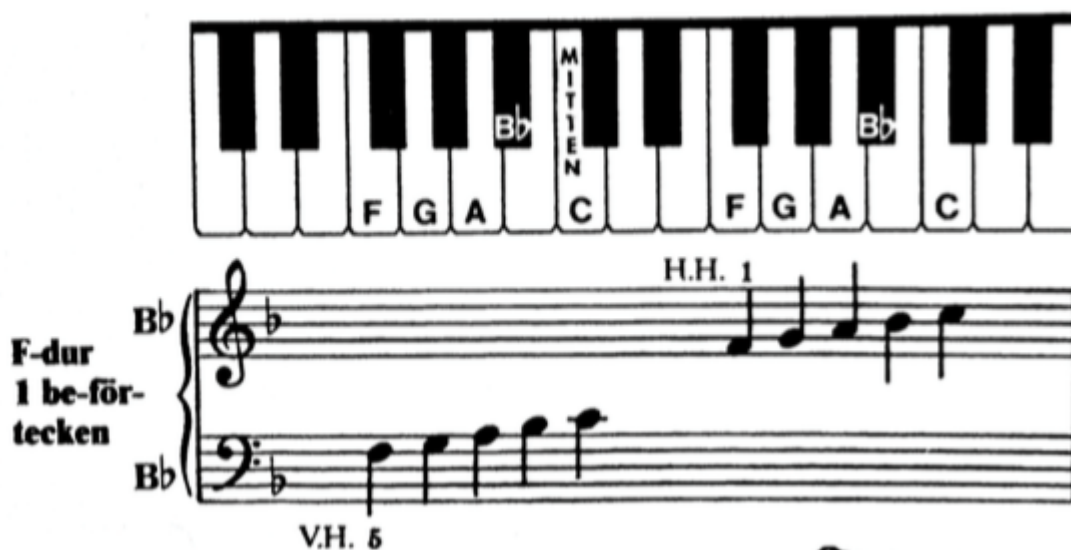
5.2.4 Ackord och tonarter

I Bastiens bok, till skillnad från Michael Aarons bok, pratar man uttryckligen om ackord: ”Man använder ackord för att ackompanjera melodier. De två mest använda ackorden är I ackordet och V7 ackordet.”. Sedan beskrivs att i C-position består I-ackordet av tonerna C, E och G, och V7 ackordet består av tonerna F och G. De benämns dock inte som C-dur och G-dur eller liknande, utan enbart som notskrift och sin analysfunktion. När man byter till Position F och G får man lära sig motsvarande ackord i dessa tonarter.

Efter detta, på sidan 38 skriver man: ”Du har lärt dig spela i tre tonarter: C, G och F. Dessa tre kallar vi tonartsgrupp 1 därför att deras I-ackord (tonika) känns och ser likadan ut. Det är bara vita tangenter i dessa ackord.”. Här börjar man skriva ut ackordens namn med hjälp av bokstäver ovanför notsystemet. Man beskriver bytet mellan dessa tre ackord som att ”byta position”.

Många stycken innehåller ackordspel i vänster hand, d.v.s. vänster hand spelar block- eller brutna ackord, medan höger hand spelar melodin. Det finns dock också många stycken där höger och vänster hand spelar lika mycket melodi, eller där man varierar mellan dessa två inom samma stycke. Överlag börjar man i denna bok tidigt med ackordspel, och man börjar genast med ackord med tre toner istället för att börja med två toner som i ”Pianoboken.nu”.

Man hittar många tillfälliga förtecken i Bastiens bok. Redan i det fjärde stycket dyker det första korsförtecknet upp och man beskriver det som att man ”ska spela tangenten närmast till höger”. I Bastiens bok förklarar man också utförligast olika tonarter. På sidan 16 kan man läsa följande: “Genom att titta på de fasta förtecknen i början av notsystemet får du en fingervisning om vilken tonart stycket går i. De fasta förtecknen säger dig: 1. vilka toner som ska höjas eller sänkas i stycket, samt 2. vilken tonart stycket går i.” Därefter får man se en bild på notsystemet i F-dur, där man skrivit ut att den sänkta tonen är ett Bb, samt förtydligat med en bild på vilka tangenter på klaviaturen som hör till denna tonart.

Figur 12: Tonerna i F-dur på klaviaturen och i notskrift (Bastien & Bastien, 1985, s. 16).

Bastiens bok utmärker sig i och med att man enbart går igenom tonarterna C, F och G. Däremot finns det stycken som innehåller så många tillfälliga förtecken att de inte tydligt går i en viss tonart.

5.2.5 Musikalitet

Bastiens bok är den enda av de tre böckerna där något som rör musikens form nämns. På sidan 19 får man lära sig att ”vi kan arrangera noter och rytmer så att de bildar fraser”. Eleven uppmanas på flera ställen i boken att söka efter rader i stycket som är lika eller nästan lika.

Bastiens bok innehåller mycket information gällande olika beteckningar för musikaliskt uttryck. Det finns beskrivningar för olika tempobeteckningar, dynamik, ritardando⁴, accenter, pedaltecken, oktavtecken och D.C. al Fine. När någon av dessa för första gången dyker upp i ett stycke får man en informationsruta med en beskrivning. Alla dylika tecken finns också samlade längst bak i boken under rubriken ”Musiktermer”.

⁴ Ritardando - att gradvis spela långsammare.

5.3 ”Pianoboken.nu”

5.3.1 Inledning

”Pianoboken.nu”, utgiven 2007, är den nyaste av de böcker jag analyserar. Med boken medföljer en cd-skiva. Dessutom finns det en hemsida kopplad till boken där man kan lära sig mer om bl.a. musikteori. Jag kommer i detta arbete att analysera enbart boken, och inte hemsidan.

I förordet kan man läsa följande:

pianoboken.nu är första delen av en pianoskola där den traditionella spelboken endast är en del av hela konceptet. En CD-skiva medföljer och på internet finns en hemsida kopplad till spelboken. Du kan även lyssna på musiken på Spotify.

I spelboken finns många kända melodier från olika genrer, blandat med nya melodier samt härm- och improvisationsövningar. Vi har varit medvetet sparsamma med förklaringar av teori m.m.. Exempelvis så är fingersättningar enbart utskrivet där det känns nödvändigt.

På CD-skivan finns alla melodier inspelade. Pianostämman kan tas bort genom att panorera bort den ena stereokanalen med balanskontrollen. Om balanskontroll saknas kan man koppla bort den ena högtalaren.

På hemsidan www.pianoboken.nu finns utförliga teorisidor med övningar och tester. Där finns även pianohistorik och tips m.m..

Vi hoppas att pianoboken.nu kommer att ge många musikaliska upplevelser och uppmuntra till fortsatt pianospel. (Pianoboken.nu, 2007)

Boken inleds med bilder på en bra sittställning vid pianot, en bra handställning när man spelar, samt en bild över fingrarnas numrering. Detta är den enda av de tre böckerna som inte har någon bild på klaviaturen eller motsvarande noter. Det finns inte heller någon sammanfattning över notsystemet eller olika notvärden.

Detta är den bok som innehåller minst information i början. Det finns ingen teoretisk text som förklarar tonhöjd eller rytm. I och med att man enbart visar bild på sittställning, handställning och fingrarnas numrering, kan man kanske dra slutsatsen att

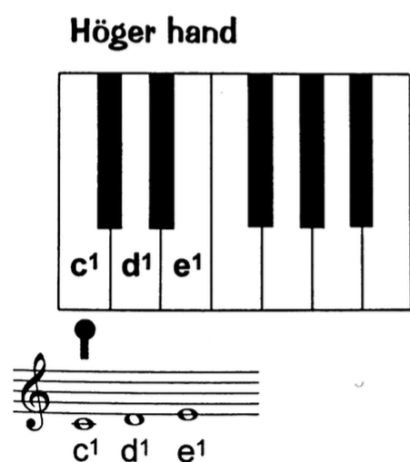
man i denna bok vill fokusera på en grundläggande spelteknik i början, snarare än teori och notläsning.

5.3.2 Tonhöjd

Det första stycket man ska spela i denna bok är en improvisation som heter ”Vita och svarta”. Man får instruktioner om att lyssna på det första spåret på den medföljande CD-skivan. Först ska man spela fritt på de vita tangenterna. När musiken sedan ändrar karaktär (tonart) ska man byta till att enbart spela på svarta tangenter.

Därefter kommer de första noterna. Det första notläsningsstycket heter ”Fjärdedelarna”, och består, som väntat, av fjärdedelsnoter. Man börjar med den högra tummen på Mitten-C och spelar sedan tonerna C, D och E. Det finns bara ett g-klavssystem, så man spelar alltså enbart med höger hand. På samma sida finns också stycket ”På stan” som innehåller samma noter som Fjärdedelarna.

Till hjälp för notsläsningen finns det små inforutor på samma sida. En ruta visar hur distantklaven och fjärdedelen ser ut, samt att vi spelar i 4/4-takt. En annan ruta visar hur repristecken ser ut. Dessutom finns en liten bild på några tangenter på klaviaturen. Man har skrivit in ettstrukna C, D och E (d.v.s. de toner som används i styckena på denna sida) och deras motsvarigheter i notskrift.

Figur 13: Några toner i klaviaturen, samt deras motsvarighet i notskrift (Nilsson et al., 2007, s. 7).

Också följande fyra stycken spelas med enbart höger hand, och vi använder fortsättningsvis enbart tonerna C, D och E. I och med att man börjar på tonen C med tummen påminner detta till viss del om Mitten-C-metoden. Till skillnad från den

traditionella Mitten-C-metoden (som vi ser t.ex. i Michael Aarons bok) varierar man tidigt starttonen, d.v.s alla stycken börjar inte på C.

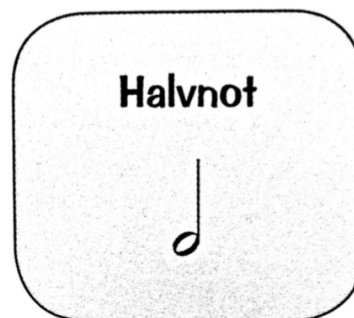
Det sjätte stycket är ett stycke för vänster hand, skrivet i f-klav. Man får lära sig noterna E, F och G. Dessa får man öva på i fyra stycken, innan också C och D kommer till. Efter åtta stycken med enbart vänster hand återgår vi till höger hand i två stycken, och därefter börjar vi spela med båda händerna i samma stycke. Man får alltså öva ganska länge på enbart g-klav respektive f-klav, innan man ska läsa båda under samma stycke. Detta är speciellt för denna bok, jämfört med de andra två böckerna. Man kan också anta att det gör att denna bok är något enklare att börja med.

Man kan se det som att "Pianoboken.nu" delvis följer Multi-key-metoden. Den påminner om Mitten-C-metoden i och med att man ofta utgår ifrån få noter och få fingrar för att sedan jobba utåt. Det gör man i "Pianoboken.nu". Samtidigt börjar man, till skillnad från Mitten-C-metoden inte alltid på C, utan man kan börja på andra ställen på klaviaturen. T.ex. börjar man i "Pianoboken.nu" med att spela vänster hand en oktav lägre ner.

5.3.3 Rytmm

Något som också underlättar i början av denna bok är att de första styckena innehåller enbart fjärdedelar. Så småningom kommer ett stycke med enbart halvnoter. Därefter kommer helnoten med och man börjar blanda flera olika notvärden i samma stycke. Till skillnad från de andra böckerna tar man in ett notvärde i taget, istället för att ha flera olika notvärden redan i det första stycket. De notvärden som går igenom i boken är fjärdedelar, halvnoter, helnoter, åttondelsnoter, samt punkterade fjärdedelar och halvnoter. Också alla motsvarande pauser finns med.

När nya rytmslag kommer in i ett stycke finns det vanligen en liten inforuta i början av stycket. Dock är denna inforuta oftast utan förklarande text, och fungerar främst för att lyfta fram det som är nytt. Eleven behöver troligen en lärare som kan förklara dessa inforutor.

Figur 14: Exempel på inforuta (Nilsson et al., 2007, s. 8).

De taktarter som går igenom är 4/4-, 3/4- och 2/4-takt. Boken innehåller förutom stycken ganska många improvisationsövningar i olika genrer, t.ex. jazz, blues, funk, där eleven får lära sig att spela i olika rytmiska stilar (även om man kanske inte specifikt övar så mycket på att läsa rytmerna i notskrift). Detta är också den enda boken där det finns ett stycke som ska spelas i triolfeeling.

Man kan alltså konstatera att detta är den av de tre böckerna där eleven får spela mest olika rytmiska stilar.

5.3.4 Ackord och tonarter

Boken börjar, som tidigare nämnts, med att man spelar händerna separat. Stycket Transportvisan på sidan 15 är det första stycket som spelas med båda händerna. Under första raden spelar höger hand en melodi, och på andra raden återkommer samma melodi, men skriven i f-klav en oktav ner. Ytterligare tre stycken är skrivna så att höger och vänster spelar turvis.

Därefter kommer ett stycke där vänster hand ska spela ett enkelt ackord-komp, bestående av två toner i taget. Så småningom börjar man spela ackord bestående av tre toner, och det finns också införutator som visar hur några ackord ser ut i notskrift samt benämner dem med bokstäver, t.ex. C, Am, F o.s.v.... Speciellt är också att alla stycken har en utskreven ackordanalys (d.v.s. bokstäverna utskrivna över noterna). Detta finns troligen med för att läraren ska kunna spela med eleven.

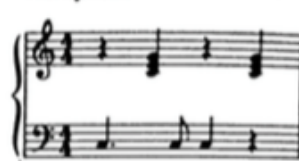
Det är en stor del av styckena i boken som går ut på att vänster hand kompar medan höger hand spelar melodin, blir nu standard i boken. Överlag är det ganska få stycken, åtminstone jämfört med de andra böckerna, som innehåller melodiska inslag i vänster hand. I denna bok finns också flera stycken bestående av enbart ett utskrivet komp. Här kan man anta att läraren (eller någon annan) ska spela/sjunga melodin, och elevens uppgift är enbart att kompa.

Dessutom finns det flera stycken där enbart melodin är utskreven i g-klav, och ackorden står skrivna i bokstäver ovanför. På dessa sidor finns också en ”kompmall”, d.v.s. ett förslag på hur man kan spela ackorden till just denna låt.

Akkorden i grundläge

Kompmall

Sailing

Gavin Sutherland

CD 63

I am sail-ing, I am sail-ing home a-gain 'cross the sea. I am
sail-ing stor-my wa-ters, to be near you, to be free.

Figur 15: Stycke med enbart melodi och ackordbeteckningar, samt noterade ackord och kompmall (Nilsson et al., 2007, s. 42).

I bokens andra halva varierar det mycket mellan låtar med ackord och stycken där både höger och vänster hand är utskriven. Några sidor påminner mycket om s.k. ”lead sheets”. Detta finns inte i någon av de andra böckerna.

De tonarter som finns representerade i boken är C-dur, D-dur, d-moll, F-dur och G-dur. Nya tonarter presenteras vanligen med hjälp av ”Transportvisan”; ett stycke som man spelar tidigt i C-dur och som sedan transponeras i olika tonarter. Tanken är troligtvis att ha ett stycke som eleven känner igen för att visa på att man behöver höja eller sänka vissa toner för att det ska låta ”rätt”

Tillfälliga förtecken och återställningstecken beskrivs kort i boken och efterföljs av

några övningsstycken där dessa ingår. Det är ändå överlag få stycken i boken som innehåller tillfälliga förtecken. Det är ungefär lika många som i Michael Aarons bok.

5.3.5 Musikalitet

”Pianoboken.nu” innehåller, liksom Michael Aarons och Bastiens bok, en mängd inforutor. Till skillnad från de två andra böckerna finns det dock väldigt begränsat med förklarande text. Man får se en bild på repristecken, staccatonoter och legatobåge, bindebåge, fermat och dynamikbeteckningar, och på sin höjd vad det bilden visar heter, men hur de förklaras (förutom några få undantag) är helt upp till läraren.

I boken nämns inget om musikalisk form. Några stycken innehåller två likadana rader. Det finns också två stycken, ”Durvisan” och ”Mollvisan” som är identiska förutom de fasta förtecknena som gör att den ena går i dur, och den andra i moll. Det finns ändå ingen text som uppmanar eleven att leta efter likheter eller upprepade figurer i olika stycken.

Denna bok är dock den enda som tydligt uppmuntrar eleven att skapa egen musik. Förutom de många improvisationsövningar som finns finns också en sida med rubriken ”Din egen låt”. Här får man skriva in en titel på låten, rita en bild samt skriva in noterna i ett notsystem (dock enbart två rader med g-klav). Dessutom finns det längst bak i boken en sida med fem tomma notsystem (g- och f-klav) som kan användas för egna kompositioner.

5.4 Resultat

I detta underkapitel jämförs de tre pianoböckerna. Frågorna från Metod-kapitlet gällande noternas namn och plats, längd, relation till varandra, samt övrigt, besvaras.

5.4.1 Noternas namn och plats

Vilket notläsningssystem används i boken?

I Michael Aarons bok är det tydligt att man använder sig av Mitten-C-metoden. Både höger och vänster hand börjar med att spela med tummen på Mitten-C, och man lär sig sedan fler och fler toner omkring tonen C.

Bastiens bok presenterar notläsningen med hjälp av intervallmetoden. Man befinner sig i olika positioner och lär sig hur många steg det är mellan noter genom att titta på notsystemets linjer och mellanrum istället för att fokusera på enskilda noters plats i systemet.

I "Pianoboken.nu" finns inget lika tydligt uttalat notläsningssystem som i de två övriga. Man börjar med få toner kring C i höger hand, men starttonen varierar mera än i Michael Aarons bok. I vänster hand börjar man en oktav lägre ner, snarare än att börja från Mitten-C. Därför skulle man kunna anta att man presenterar notläsningen men hjälp av Multikeymetoden.

I vilken ordning lär man sig att spela g- och f-klav?

I Michael Aarons bok börjar man med både g- och f-klav i samma stycke. Dock spelar man enbart två toner per hand, och man bygger långsamt på. Också i Bastiens bok läser man både g- och f-klav i det första stycket. Man har fler toner, fem stycken per hand, men de spelar exakt samma melodi.

"Pianoboken.nu" skiljer sig från de andra i och med att man börjar med g-klav för att sedan övergå till f-klav, innan man slår ihop dem.

5.4.2 Noternas längd

Vilken räknemetod används för att förklara rytm?

I Michael Aarons bok använder man sig av den metriska metoden för att räkna rytm. D.v.s. man räknar till t.ex. 1 - 2 - 3 - 4 i varje takt. Det samma gäller för Bastiens bok.

I ”Pianoboken.nu” står inget om att räkna rytmer, utan det är upp till läraren och eleven att själva hitta en metod.

Vilka notvärden går igenom? Vilka taktarter går igenom?

I alla böcker går man igenom samma notvärden: Fjärdedelar, halvnoter, heltnoter, åttondelar, samt punkterade fjärdedels- och halvnoter. I alla böcker får man också lära sig 4/4-, 3/4- och 2/4-takt. Aarons bok är den enda som skiljer sig åt här då man också har med stycken i 6/8-takt. Bastiens bok har många stycken med pauser mitt i styckena, vilket gör dem mer rytmiskt krävande att spela. ”Pianoboken.nu” innehåller å sin sida många stycken i olika populärmusikgenrer med speciella rytmer.

5.4.3 Noternas relation till varandra

Hur går man igenom ackord? Hur används de i styckena?

I Michael Aarons bok utgår man ifrån skalan för att göra treklanger (ackord). I styckena förekommer ackorden utskrivna som blockackord eller brutna ackord i olika varianter. Det förekommer inga namn på ackord, såsom C-dur, a-moll o.s.v.... Man snuddar vid en ackordanalys genom att benämna ackord som I, IV och V, men detta utvecklas inte och boken innehåller inte heller några stycken där man lär sig ackompanjera med hjälp av ackord.

I Bastiens bok pratar man uttryckligen om ackord, och att de används för att ackompanjera. Man utgår ifrån ”positioner” och lär sig spela ett ackord i C-position, ett i F-position och ett i G-position. Man förklarar att man nu lärt sig att spela tonika, subdominant- och dominantackordet i ”Tonartsgrupp 1”. Till viss del benämner man ackorden som C-dur, F-dur o.s.v.... men enbart som teoretisk bakgrund; inte som grund för ackompanjemang. I styckena är alla ackord utskrivna i notskrift som block- eller brutna ackord.

”Pianoboken.nu” är den bok där man lägger störst vikt vid ackorden. Alla stycken i hela boken har en utskriven ackordanalys i form av bokstäver ovanför notsystemet, troligen för att läraren ska kunna spela ackompanjera eleven. Det finns också stycken där eleven själv lär sig kompa med hjälp av kompmallar. Ackorden förklaras enbart med hjälp av små inforutor där elever får se hur några ackord ser ut i notskrift.

Vilka tonarter används i boken? Hur introduceras förtecken?

Michael Aarons bok innehåller stycken i tonarterna C-dur, G-dur, F-dur, D-dur, Bb-dur, A-dur och c-moll. Det är ganska många tonarter, men endast en molltonart. Innan en ny tonart ska spelas får man alltid en inforuta som berättar vilka toner som ska höjas eller sänkas. Allt som gäller tillfälliga förtecken, d.v.s. höjningstecken, sänkningstecken och återställningstecken, förklaras på en gång. Detta sker före man presenterar olika tonarter. Det är relativt få stycken i boken som innehåller några tillfälliga förtecken.

Bastiens bok innehåller väldigt få tonarter: Endast C-dur, F-dur och G-dur. Det är dock den bok som förklarar tonarter mest utförligt, genom att tydligt koppla ihop de fasta förtecknena med olika tonarter. Boken utmärker sig också genom att den innehåller väldigt många tillfälliga förtecken. Redan i det fjärde stycket presenteras korsförtecken. Flera stycken innehåller så många tillfälliga förtecken att det inte är helt tydligt vilken tonart man befinner sig i.

”Pianoboken.nu” innehåller stycken i C-dur, D-dur, d-moll, F-dur och G-dur. En ny tonart presenteras varje gång med hjälp av ett bekant stycke som man har transponerat till den tonarten. Tillfälliga förtecken beskrivs kort, och övas sedan i några stycken, men de används inte så ofta i boken. Här liknar ”Pianoboken.nu” och Michael Aarons bok varandra.

5.4.4 Utöver noterna

Hur går man igenom övriga saker som hör till notbilden, t.ex. dynamik och tempo?

I Michael Aarons bok presenteras alla detaljer rörande t.ex. dynamik, tempo eller musikalitet i form av små inforutor före det stycke där man behöver kunna det. Det är vanligen en ganska utförlig ruta med både bild och text, och ibland föreslås en förberedande övning som eleven kan göra innan själva stycket.

Bastiens bok liknar Michael Aarons bok i detta avseende. Det finns mycket information om alla musikaliska aspekter, och det finns också i denna bok små övningar och uppvärmningar som görs före stycket spelas.

Också "Pianoboken.nu" innehåller en stor mängd inforutor gällande musikaliska detaljer. Dessa förklaras dock inte med någon text i boken.

Alla tre böcker innehåller dock något slags lexikon i slutet av boken, och innehållet i dessa är ganska lika i alla tre böcker.

Pratar man om musikens form?

Bastiens bok är den enda där man överhuvudtaget nämner något om form. Eleven uppmanas jämföra rader mellan varandra, och hitta fraser i musiken som liknar varandra. De andra två böckerna nämner inget om detta även om det i båda böckerna finns många stycken där man lätt kan peka ut formen.

6 Sammanfattning

I detta kapitel diskuteras metoden för detta arbete, samt resultatet av analysen till bakgrund av den teori som tidigare presenterats.

6.1 Metoddiskussion

Det finns en stor mängd pianoböcker på marknaden och det är inte alltid lätt att veta vilken man ska välja. För en nybörjarelev som ska lära sig spela piano och läsa noter kan en bra pianobok fungera som ett motiverande sätt att strukturera upp undervisningen. I detta arbete har jag analyserat tre pianoböcker för att besvara följande frågor: Hur presenteras notläsningen i dessa tre pianoböcker? Vilka aspekter av notläsning har pianoboksförfattarna prioriterat i sina respektive böcker? Vilken av böckerna ger den bästa grunden för en god notläsningsförmåga?

Jag valde tre böcker att analysera: Michael Aaron - ”Pianoskola Del ett”, Bastien ”Bit för bit - Piano Del 1” och ”Pianoboken.nu”. Jag valde just dessa tre eftersom jag själv använt dem alla i min undervisning med nybörjarelever. De är väletablerade, och lätta att få tag på. Böckerna är alla på ungefär samma nivå, och går igenom ungefär samma material. Dock skiljer de sig ganska mycket i ålder och vilken notläsningsmetod de utgår ifrån.

Enbart tre böcker är dock ett ganska snävt urval, och kan inte anses ge en representativ bild av olika pianoböcker på marknaden i stort. Man kunde också ytterligare ha funderat kring urvalet, och valt böcker med ännu större variation i notläsningsmetod för en mer intressant analys.

6.2 Resultatdiskussion

Att lära sig läsa noter är en typ av konceptuellt lärande. Det innebär att man behöver uppleva, definiera och öva på notläsningen innan man slutligen instinktivt kan använda sig av sin kunskap. En god notläsare läser noter genom att se dem i sin kontext snarare än att läsa not för not. Att ha ett utvecklat sinne för musikens form underlättar alltså notläsningen. Dessutom

har en god notläsare ett utvecklat gehör och känsla för tangenterna.

Alla tre böcker bygger på i grunden på det konceptuella lärandet. De innehåller en mängd olika stycken att uppleva, informationsrutor och text som beskriver olika fenomen inom notläsningen, samt möjligheter att öva på att omsätta informationen i praktiken.

Man kan förenklat säga att det finns tre olika metoder för att presentera notläsning för en nybörjarelev. Den första metoden kallas mitten-C-metoden och går ut på att man börjar spela från tonen C mitt på pianot med båda händernas tummar. Man lär sig sedan läsa fler och fler toner allt längre och längre ifrån detta C, och man arbetar med fingrarna från tummen och utåt. Michael Aarons pianobok är ett typiskt exempel på denna notläsningsmetod. Den andra metoden, Multi Key-Metoden, påminner om mitten-C-metoden, men skiljer sig på så sätt att man lär sig fler begynnelsepunkter än bara mitten-C. Här kan vi placera ”Pianoboken.nu”. Den tredje metoden kallas intervallmetoden, och innebär att man tittar på noterna i relation till varandra snarare än den exakta tonhöjden. Istället för att lära sig att den första tonen är ett C och den andra ett D, lär man sig att se att de ligger ett tonsteg ifrån varandra. Detta finns tydligt med i Bastiens pianobok, där man återkommande pratar om positioner och intervall.

Rytmer är en viktig del av notläsningen, men också svåra att undervisa, eftersom det framför allt handlar om en känsla av puls. Man kan dock försöka konkretisera känslan genom att räkna taktslag på olika sätt. En vanlig metod är att man räknar slag i takten: t.ex. 1 - 2 - 3 - 4. Detta återfinns i både Michael Aarons och Bastiens bok. ”Pianoboken.nu” uppmanar inte någon specifik räknemetod överhuvudtaget. Ingen av de tre böckerna använder sig av någon annan av de räknemetoder som finns.

Notläsning handlar om att kunna återskapa bevarad musik. Den traditionella västerländska notskriften går ut på att man noterar tonhöjd på olika notlinjer eller mellanrum, samt använder olika utseende på noterna för att ange deras längd. Inom olika genrer finns dock olika sätt att notera musik, och inom populärmusik där det vanligen finns större utrymme för improvisation är det vanligt att använda sig av ackordanalys, i form av ”lead sheets” för att notera musik.

De tre pianoböckerna utgår alla i grunden från den traditionella västerländska notskriften. Både Michael Aarons och Bastiens bok är här mer traditionella, medan ”Pianoboken.nu” till betydligt större grad innehåller sätt att notera musik som oftare återfinns inom populärmusikalisk tradition. ”Pianoboken.nu” är den enda av de tre böckerna där man lär sig att ackompanjera någon annan med hjälp av ackordbeteckningar. De andra två böckerna använder enbart ackord utskrivna i notskrift, och man använder dem för att ackompanjera en

melodilinje man själv spelar. ”Pianoboken.nu” och Michael Aarons bok innehåller båda ganska många olika tonarter. Bastiens bok innehåller enbart tre tonarter, men många av styckena består däremot av tillfälliga förtecken.

Det konceptuella lärandet handlar, som tidigare nämnts, om att uppleva, definiera och öva, för att sedan obehindrat kunna använda kunskapen. En välgrundad pianobok borde således stödja denna process, framför allt bör det finnas bra definitioner och möjligheter att öva.

Alla böcker tar upp nya musikaliska fenomen att uppleva i de olika styckena som presenteras. De innehåller också alla lexikon i slutet av boken för att definiera dessa fenomen. Dessutom finns det i alla böcker någon form av inforutor i samband med styckena. Inforutorna i ”Pianoboken.nu” saknar dock nästan helt definitionstext. Här har man troligen utgått ifrån att läraren ska definiera alla nya musikaliska inslag. Michael Aarons bok innehåller däremot en hel del informationstext, och ibland dessutom en förberedande övning innan själva stycket spelas. Bastien utmärker sig som den bok som innehåller mest information. Alla nya inslag definieras noggrant med såväl bild som text och man får också öva eller ”värma upp” före man går vidare till själva stycket. Denna bok innehåller dessutom instruktioner för övning, där eleven uppmanas att t.ex. klappa rytmer eller sjunga noternas namn.

Syftet med detta arbete är att hitta en pianobok som presenterar notläsningen på ett välgrundat, pedagogiskt sätt. Baserat på det kontextuella lärandet upplever jag att Bastien ”Bit för bit” uppfyller detta, i och med att alla nya inslag i notbilden presenteras med tydliga definitioner. Man använder sig dessutom av intervallmetoden för att presentera tonhöjd; en metod som ofta anses bygga en stark musikalisk grund.

I praktiken kan dock alla dessa tre böcker, eller någon helt annan pianobok, med fördel användas inom undervisning. Trots allt är det till stor del elevens och lärarens förutsättningar och inställning till undervisningen som avgör vad man får ut av en pianobok.

6.3 Förslag för fortsatt undersökning

I detta arbete analyseras pianoböckerna på en teoretisk nivå, baserat på pedagogers kunskap om notläsning. För att kunna svara på vilken pianobok som i praktiken ger eleven den bästa grunden för en god notläsningsförmåga kunde man som en fortsättning på detta arbete

studera hur elevers faktiska notläsningsförmåga utvecklas vid användandet av dessa tre olika pianoböcker.

Det finns också andra aspekter, förutom notläsning, man kunde ta fasta på i böckerna. Exempelvis kan man studera böckernas presentation av spelteknik, musikteori, musikaliskt och individuellt uttryck eller improvisation.

7 Källförteckning

Aaron, M. (1945). *Pianoskola*. Mills Music, Inc, New York.

Abrahamson, L. (2008). *Pop- & rockmusikelever och notläsning ur ett sociokulturellt perspektiv*. Lunds universitet.

Bastien, J. W. (1995). *How to teach piano successfully*. Neil A. Kjos Music Company.

Bastien, J., & Bastien, J. S. (1985). *Bastien - Piano - Bit för bit - Förberedande*. Notfabriken Music Publishing.

Büller, H. (2018). *Notation och Improvisation*. Göteborgs universitet.

Dirkse, S. (2009). *A survey of the development of sight-reading skills in instructional piano methods for average-age beginners and a sample primer-level sight-reading curriculum*. University of South Carolina.

Eriksson, P., & Hansson, M. (2009). *Att spela efter noter - Fyra musiker och instrumentpedagogers förhållningssätt till notanvändning*. Göteborgs universitet.

Hardy, D. (1998). *Teaching Sight-Reading at the Piano: Methodology and Significance* (Vol. 1). Piano Pedagogy Forum.

Harrison, S. (1982). *The young person's guide to playing the piano*. Faber Paperbacks.

Kopiez, R., & Lee, J. I. (2008). *Towards a general model of skills involved in sight reading music* (Vol. 10). Music Education Research.

Nilsson, K., Johansson, K., & Norén, A. (2007). *Pianoboken.nu*. Notfabriken Music Publishing AB.

Sjölund, A. (2012). *Det går inte att spela Ödessymfonin utan att kunna noter*. Luleå tekniska universitet.

Tirovolas, A. K. (2013). *Applied music perception and cognition: Predicting sight-reading performance*. McGill University, Montreal.

Uszler, M., Gordon, S., & Mach, E. (1991). *The Well-Tempered Keyboard Teacher*. Schirmer Books.

Internetkällor

Berggrén, A. (o.d.). *Om notskrift*. Communis. [Online]
<http://communis.se/wordpress/302-2/om-notskrift/>. Hämtad: 9.4.2021.

eGrunder. (2017). *Grunderna för läroplanen för den allmänna lärokursen i grundläggande konstundervisning 2017*. eGrunder. [Online]
<https://eperusteet.opintopolku.fi/#/sv/tpo/3689873/taiteenala/3779583> Hämtad: 13.12.2020.

Musikipedia. (o.d. a). *Ackordbeteckningar*. Musikipedia.se. [Online]
<https://www.musikipedia.se/ackordbeteckning>. Hämtad: 9.4.2021.

Musikipedia. (o.d. b). *Förtecken*. Musikipedia. [Online] <https://www.musikipedia.se/fortecken>. Hämtad: 9.4.2021.

Pace, R. (2009). *Why Multi-Key?* Pace Piano - Lee Roberts Music Publications. [Online]
https://pacepiano-leerobertsmusic.com/pages/robert-pace_why-multi-key. Hämtad: 9.4.2021.

Spelapiano.org. (o.d. a). *Hur man läser noter*. Spelapiano.org. [Online]
<https://www.spelapiano.org/lasa-noter.html>. Hämtad: 9.4.2021.

Spelapiano.org. (o.d. b). *Hur man läser noter, fortsättning*. Spelapiano.org. [Online]
<https://www.spelapiano.org/lasa-noter2.html>. Hämtad: 9.4.2021.

Stadsbiblioteket i Göteborg. (2017). *Capturing music - The story of notation*. Stadsbiblioteket.nu. [Online]
<https://www.stadsbiblioteket.nu/capturing-music-the-story-of-notation/>. Hämtad: 9.4.2021.